

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra historie

Marika Růžičková

Korunovace Leopolda II. císařem očima moravského šlechtice.

(Cesta a korunovační ceremoniál v deníku Františka Josefa ze Žerotína.)

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Pavlíčková, Ph.D..

Obor: Historie

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 1. května 2014.

Marika Růžičková

Na tomto místě bych ráda podělovala doc. Mgr. Radmile Pavlíčkové, Ph.D. za odborné vedení a cenné rady, které vedly ke vzniku této bakalářské práce. Dále za její ochotu a trpělivost. Díky patří také pracovníkům olomoucké pobočky Zemského archivu v Opavě, Vědecké knihovny v Olomouci, Knihovny Univerzity Palackého v Olomouci a Vienna University Library.

Obsah

Úvod	5
Život Leopolda II. Habsburského.....	9
Cesta Františka Josefa do Frankfurtu nad Mohanem	15
Pobyt ve Frankfurtu nad Mohanem.....	26
Korunovační den	39
Období po korunovaci a zpáteční cesta.....	44
Závěr.....	52
Seznam použitých pramenů a literatury	54
Resumé.....	57

Úvod

Deníky jsou významným typem pramene osobní povahy, které nám mohou prozradit velké množství informací jak o dobovém ovzduší, ve kterém vznikaly, tak o životě a myšlení jejich autorů. Psaní deníků patřilo primárně k zálibám vyšších společenských kruhů. Přestože zvyk zapisovat si uplynulé události je poměrně starý, začínají se deníky jako prostředky sebevyjádření objevovat až ke konci 18. století.¹ V tomto století vznikla řada různých deníků, jejichž struktura bývá často nápadně podobná, ovšem každý je originálem nabízejícím nespočet aspektů vhodných ke zkoumání. Deníkové zápisky psané na cestách vypovídají mnoho o zájmech a zálibách svého autora, o úrovni cestování, ovšem lze zde také nalézt mnoho informací k regionálním či sociálním dějinám.

Korunovace panovníků v raném novověku patřila k nejprestižnějším událostem. Účastnit se této společenské akce bylo velkou zkušeností a neopakovatelným zážitkem. O průběhu samotné korunovace, která měla po několik staletí shodný scénář, je možné získat informace z množství sepsaných publikací. Literatura však obvykle nabízí strohá fakta, ze kterých si lze pouze domyslet, jak mohli tuto slávu vidět přímí účastníci nacházející se v místě korunovace. Deník šlechtice, jenž sepsal své poznámky z průběhu cesty na císařskou korunovaci Leopolda II., je proto velmi významným pramenem, který svým svědectvím může zodpovědět řadu otázek týkajících se vnímání a smýšlení mladého aristokrata na sklonku 18. století.

Primárním zdrojem této práce je cestovní deník Františka Josefa ze Žerotína, uložený na olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě.² František Josef podnikl roku 1790 cestu do Frankfurtu nad Mohanem, aby se zde zúčastnil císařské korunovace Leopolda II. Habsburského. Tento pramen umožňuje jedinečnou příležitost nahlédnout do myšlenkového

¹ LENDEROVÁ, Milena: *Tragický bál: Život a smrt Pavlína ze Schrarzenbergu*. Praha–Litomyšl 2004. s. 12.

² Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*.

světa mladého šlechtice žijícího na prahu moderní doby. Jeho analýzou lze zjistit, čeho si po cestě primárně všimal, co pro něho bylo natolik důležité, že tomu vymezil více prostoru než ostatnímu či co naopak zcela opomíjel zmínit. Zájem šlechty 18. století byl soustředěn na určité fenomény doby, je tedy možno také sledovat, jak moc mladý aristokrat následoval ustálené vzory chování i demonstroval svou příslušnost k této společenské vrstvě.

Výzkum deníků jako historického pramene se stává v dnešní době stále intenzivnějším. Zájem proniknout do duševního světa a každodenního života raně novověké aristokracie vedl počet badatelů v posledních desetiletích k práci s prameny osobní povahy.³ Problematikou raně novověkého cestování se ve své práci *Cestování v éře dostavníku* zabývá Milan Hlavačka.⁴ Ten ve své práci rozebírá především každodenní život na cestách. Dílčích studií nabízí česká historiografie celou řadu.

Cestování na prahu raného novověku rozebírá Jaroslav Pánek ve svém díle *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*,⁵ či Zdeněk Hojda, jenž napsal několik prací o cestách české a moravské aristokracie, jako například *Kavalírské cesty české šlechty do Itálie v 17. století*⁶ nebo *Cesty a cestovatelé v raném novověku*.⁷ Dílo Josefa Polišenského a Simony Binkové *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*⁸ pak nabízí čtenáři ukázky z cestovních deníků Oty z Nostic, Lva Vilíma z Kounic, Heřmana Jakuba z Chudenic a dalších šlechticů, kteří se vypravili na cestu do zahraničí. Diplomatickou cestou Kryštofa Václava z Nostic se v edici *Kryštof Václav z Nostic–Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705* zabývá Jiří Kubeš.⁹

³ SMÍŠEK, Rostislav: *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání*. In: KUBEŠ, Jiří: *Šlechtic na cestách v 16.-18. století*. Pardubice 2007, s. 129.

⁴ HLAVAČKA, Milan: *Cestování v éře dostavníku*. Praha 1996, 137 s.

⁵ PÁNEK, Jaroslav: *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*. Praha 1987, 304 s.

⁶ HOJDA, Zdeněk: *Kavalírské cesty české šlechty do Itálie v 17. století*. In: *Itálie, Čechy a střední Evropa*. Praha 1986, s. 216-239.

⁷ HOJDA, Zdeněk: *Cesty a cestovatelé v raném novověku*. Litoměřice 1994, 64 s.

⁸ POLIŠENSKÝ, Josef-BINKOVÁ, Simona: *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha 1989, 493 s.

⁹ KUBEŠ, Jiří: *Kryštof Václav Nostic–Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*. Praha 2004, 384 s.

Šlechtické cesty z období osvícenství nalezneme ve studii Ivo Cermana *Cesty za osvícením. Úloha cestování v osvícenské antropologii*.¹⁰ Velká pozornost pramenům osobní povahy je věnována v pracích Mileny Lenderové. V knize *Tragický bál: Život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*¹¹ se mimo jiné zaobírá cestovním deníkem mladé Pavlína ze Schwarzenbergu. Pozdějšímu období je vyhrazen prostor například v práci Jany Englové *Proměny cestování na počátku 19. století ve světle zpráv cestovatelů ze Saska a Čech*.¹²

Výzkumem dějin šlechty počátku raného novověku se zabývá práce *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku* od kolektivu autorů Václava Bůžka, Josefa Hrdličky a Pavla Krále.¹³ Významným autorem zkoumajícím vývoj raně novověké šlechtické společnosti je také Petr Maťa, který shrnul své poznatky v knize *Svět české aristokracie (1500-1700)*.¹⁴ Prvním autorem rozebírajícím vztah aristokracie k osvícenství byl Jiří Kroupa ve své známé práci *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810*.¹⁵ Osvícenská éra je detailně rozebrána v práci Ivo Cermana – *Šlechtická kultura v 18. století*, kde je zájem soustředěn především na spisovatelskou činnost šlechty.¹⁶ Zajímavou edicí k dějinám šlechty je dílo *Šlechta v proměnách věků* od Tomáše Knoze a Jana Dvořáka, obsahující příspěvky zkoumající šlechtickou společnost od středověku po 20. století.¹⁷

První kapitola práce je věnována krátkému životopisu Leopolda II., jehož korunovace byla příčinou cesty Františka Josefa do říšského Frankfurtu nad Mohanem. Následuje kapitola popisující cestu mladého Žerotína z Vídně do města, kde se korunovace konala. Ta také obsahuje stručné seznámení s osobností Františka Josefa. Třetí oddíl je soustředěn na pobyt

¹⁰ CERMAN, Ivo: *Cesty za osvícením. Úloha cestování v osvícenské antropologii*. In: KUBEŠ, Jiří: *Šlechtic na cestách v 16.-18. století*. Pardubice 2007, s 221-223.

¹¹ LENDEROVÁ, Milena: *Tragický bál: Život a smrt Pavlína ze Schwarzenbergu*. Praha–Litomyšl 2004. 373 s.

¹² ENGLOVÁ, Jana: *Proměny cestování na počátku 19. století ve světle zpráv cestovatelů ze Saska a Čech*. In: *Cesty a cestování v životě společnosti*. Ústí nad Labem 1995, s. 359-364.

¹³ BŮŽEK, Václav–HRDLIČKA, Josef–KRÁL, Pavel: *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha 2002, 413 s.

¹⁴ MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha 2004, 1060 s.

¹⁵ KROUPA, Jiří: *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810*. Brno 2006, 328 s.

¹⁶ CERMAN, Ivo: *Šlechtická kultura v 18. století*. Praha 2011, 761 s.

¹⁷ KNOZ, Tomáš–DVOŘÁK, Jan: *Šlechta v proměnách věků*. Brno 2011. 359 s.

šlechtice ve Frankfurtu a volbu římského krále, která korunovaci musela předcházet. V následující kapitole se lze dočíst o tom, jak samotná korunovace probíhala. Poslední část je věnována závěru pobytu Františka Josefa ve městě a následné zpáteční cestě do Vídně.

Práce si klade za cíl sledovat na základě deníkových zápisků smýšlení mladého šlechtice, který podnikl cestu za významnou společenskou událostí do Frankfurtu nad Mohanem. Důraz bude soustředěn především na analýzu a následnou interpretaci výše zmíněného deníku, která může mnoho vypovědět o životě a vnímání mladého člena aristokratické společnosti. Jeho subjektivní názory a pohled na svět mohou přinést nové aspekty do současného bádání o každodenním šlechtickém životě. Získané poznatky budou zasazeny do dobového kontextu.

Život Leopolda II. Habsburského

Devátý říjnový den roku 1790 došlo ve Frankfurtu nad Mohanem ke slavnostní korunovaci nového císaře Svaté říše římské národa německého. Svatá říše římská byla zvláštním útvarem evropského kontinentu, který se po celou dobu své existence neustále proměňoval. Její počátky můžeme datovat k roku 800, kdy byl Karel Veliký korunován jejím prvním císařem. Záměrem panovníka bylo znovuoobnovení slávy Západořímské říše. Po skonu Karla Velikého však došlo k rozpadu říše na několik částí. Na nového císaře si oblast musela počkat více než 150 let. Roku 962 navázal na myšlenku Karla Velikého východofransko-německý král Ota I. Poté, co ovládl severní Itálii, nechal se v Římě prohlásit císařem. Udržet si moc nad touto na lenních vztazích založenou říší pro něho nebylo nijak snadné. Postupně zde rostl vliv vládců dílčích území, zejména kurfiřtů, tedy volitelů římských králů, a dalších říšských knížat.¹⁸

Císař byl formální hlavou státu, ovšem neměl právo sám měnit zákony. O svou moc se musel dělit s říšskými stavy, které zasedaly ve třech kuriích na říšském sněmu. K první kurii náleželi kurfiřti, k druhé knížata, preláti, hrabata a páni, poslední kurii pak tvořila svobodná říšská města.¹⁹ Značným vlivem i majetkovým zázemím disponovala církev. Ta pod ochranou císaře nabývala mnoha práv a často díky spojenectví s vládní mocí rozšiřovala své statky. Církevní hodnostáři nejednou sehráli významnou roli v historii říše.²⁰

Ve výše zmíněném dni roku 1790 spočinula císařská koruna na hlavě Leopolda II., člena Habsbursko – Lotrinské dynastie, jejíž zakladatelkou byla Leopoldova matka Marie Terezie z významného šlechtického rodu Habsburků po svém sňatku s lotrinským vévodou Františkem Štěpánem.²¹

¹⁸ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 11.

¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²⁰ RAPP, Francis: *Svatá říše římská národa německého: Od Oty Velikého po Karla V.* Praha 2007, s. 86.

²¹ VOCELKA, Karl-POHL, Walter-VACHOVÁ, Brigitte: *Habsburkové, historie jednoho evropského rodu*. Praha 1996, s. 289.

Budoucí císař Leopold II. se narodil 5. května 1747. Na přání své kmotry, ruské carevny Alžběty, dostal první křestní jméno Petr, které ovšem nikdy neužíval.²² Stejně tak jako jeho ostatní sourozenci byl i Leopold vychován v osvícenském duchu. Mezi jeho nejvýznamnější učitele patřil Karl Anton Martini. Myšlení mladého aristokrata ovlivňovala významně četba filosofických spisů Montesquieho a Muratoriho. V srpnu roku 1765 se oženil s Marií Ludovikou z rodu španělských Bourbonů. V témže roce zemřel Leopoldův otec, po němž převzal vládu v Toskánsku.

Zděděná území trápily hospodářské potíže, se kterými se ovšem mladý panovník pomocí řady reforem úspěšně vyrovnal. Na rozdíl od svého bratra Josefa, jenž vládl společně se svou matkou v Habsburské monarchii, postupoval Leopold v reformátorské oblasti opatrněji a často také důkladněji. Viditelně se sourozenci rozcházeli také v koncepci pojetí vlády, kdy Josef prosazoval centralistický absolutismus, zatímco se Leopold snažil vytvořit prostor pro lidové zastupitelstvo a samosprávu. Ústava, na které toskánský velkovévoda pilně pracoval, však nikdy nestihla vejít v platnost.²³

Manželství Leopolda s Marií Ludovikou bylo velmi požehnané, během dvaceti let společného soužití porodila Marie Ludovika dvanáct chlapců a čtyři dívky. Z těchto šestnácti potomků se pouze dvě děti nedožily dospělosti. Výchově svých dětí manželský pár věnoval nesmírnou pozornost. Leopold své požadavky týkající se výchovy dětí sepsal do směrnic, které museli vychovatelé nekompromisně dodržovat. Plodnost toskánského dvora těšila také císaře Josefa II., který se po smrti své druhé manželky i přes nátlak své matky odmítal znovu oženit. Mladší z bratrů monarchii zajistil dostatek potencionálních nástupců na trůn, a tak císař nemusel překonávat svou nechuť k dalšímu svazku.²⁴

²² ČORNEJOVÁ, Ivana–RAK, Jiří–VLNAS, Vít: *Ve stínu tvých křídel: Habsburkové v českých dějinách*. Praha 1995, s. 180.

²³ VOCELKA, Karl–POHL, Walter–VACHOVÁ, Brigitte: *Habsburkové, historie jednoho evropského rodu*. Praha 1996, s. 338.

²⁴ WEISSENSTEINER, Friedrich: *Synové Marie Terezie*. Praha 2005, s. 87.

Dne 6. února 1790 napsal Josef Leopoldovi poslední dopis. V něm bratra informuje o svém neustále se zhoršujícím zdravotním stavu a záměru předat mu vládu. K psaní dokonce přikládá i lékaři podepsaný doklad o posouzení nemoci.²⁵ Leopold se navzdory bratrovým úpěnlivým prosbám snažil cestu co nejvíce oddalovat, věřil, že bratra čeká ještě několik měsíců života. Ovšem již o dva týdny později přišla na toskánský dvůr zpráva o Josefově smrti. Panovník s rodinou musel, ač se mu příliš nechtělo, opustit Itálii a přesídlit do vídeňského Hofburgu.²⁶

Situace v monarchii v této době nebyla zdaleka ideální. Největší vnitropolitický problém představovaly Uhry, kde došlo k povstání, situace v Nizozemí, které se od monarchie oddělilo a nespokojenost obyvatel s reformami Josefa II. Ze zahraničí pak území ohrožovaly výboje Turků a potenciální nebezpečí přicházelo i ze strany Pruska.²⁷ Aby mohl Leopold soustředit svou pozornost na problémy uvnitř monarchie, musel nejprve urovnat vztahy se zahraničními sousedy. Ještě v průběhu března poslal panovník smířlivý dopis Fridrichu Vilémovi II., který měl za následek sblížení obou států a nakonec i uzavření vzájemné smlouvy. Úspěšný byl také při mírovém jednání s Turky.²⁸

Uherské stavy se bouřily v důsledku porušování staré uherské ústavy Josefem II. Nastalá situace je znepokojovala natolik, že dokonce přemýšlely o přerušení nástupnického práva habsburského domu. Jejich vládnoucí pozice by připadla do rukou saských kurfiřtů. Odpor východní části monarchie donutil již Josefa II. k odvolání rady reforem, jeho bratr v zavedeném trendu pokračoval. Nechal svolat sněm a na znamení smíru s uherskými stavy se nechal slavnostně korunovat uherským králem. Na druhou stranu se však Leopold snažil čelit

²⁵ KRACK, Otto: *Briefe eines Kaisers: Josef II. an seine Mutter und Geschwister*. Berlin 1912, s. 165.

²⁶ WEISSENSTEINER, Friedrich: *Synové Marie Terezie*. Praha 2005, s. 88.

²⁷ VOCELKA, Karl–POHL, Walter–VACHOVÁ, Brigitte: *Habsburkové, historie jednoho evropského rodu*. Praha 1996, s. 339.

²⁸ WEISSENSTEINER, Friedrich: *Synové Marie Terezie*. Praha 2005, s. 90.

uherským autonomistickým snahám podporou nemaďarských národů žijících na tomto území.²⁹

Bez větších komplikací se podařilo Leopoldovi uklidnit i napětí v Nizozemí. Brusel byl bez boje obsazen rakouskou armádou v prosinci 1790 a v zemi byla obnovena svrchovanost habsburské dynastie. Pro povstalce Leopold vyhlásil amnestii, obnovil stará stavovská práva a odvolal nařízení svého staršího bratra v oblasti církevní politiky. Obnovení stavovské ústavy a zrušení části reforem Josefa II. se dočkaly také české země.³⁰ Ihned po svém nástupu na trůn Leopold nechal zrušit Josefovou berní a urbaniární reformu. V květnu vyzval obnovené zemské sněmy, aby ho obeznámily se svými přáními i stížnostmi. Tím si stavovské obce naklonil na svou stranu. Důvěru katolické církve Leopoldovi přineslo zrušení generálních seminářů. České stavy pak velmi potěšil příslib provedení české královské korunovace. Ta se uskutečnila 6. září roku 1791.³¹

Leopold II. se svým dvorem dorazil do Prahy 31. srpna a setrval zde celý měsíc. Již deset dní před slavnostním příjezdem císaře byla zahájena průmyslová výstava, která je považována za jednu z prvních akcí svého druhu v Evropě. Čtvrtého září vzdaly české stavy panovníkovi na Pražském hradě slavnostní hold. Samotná korunovace provedená arcibiskupem Antonínem Petrem hrabětem Příchovským z Příchovic proběhla ve svatovítské katedrále na Pražském hradě. Marie Ludovika byla českou královnou korunována 12. září. Následující den předložili císaři představitelé pražského politického a hospodářského života Leopoldovi žádost s prosbou o jeho trvalé přesídlení i s dvorem do Prahy. Z pověření českých stavů pro tuto slavnostní událost napsal Wolfgang Amadeus Mozart operu *La clemenza di Tito*.³²

²⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana–RAK, Jiří–VLNAS, Vít: *Ve stínu tvých křídel: Habsburkové v českých dějinách*. Praha 1995, s. 181.

³⁰ WEISSENSTEINER, Friedrich: *Synové Marie Terezie*. Praha 2005, s. 91.

³¹ VONDRA, Roman: *České země v letech 1705 – 1792*. Praha 2010, s. 135.

³² Tamtéž, s. 137.

Korunovační slavnost byla mimo jiné i impulsem pro vznikající české národní hnutí. Řada českých vlastenců jako například František Martin Pelcl, Jan Bohumír Dlabač či František Vavák uvítala oslavnými básněmi a skladbami k této příležitosti z Vídně do Prahy přivezené korunovační klenoty. Ty byly vystaveny v kapli sv. Václava. Velký význam pro dějiny českého národního obrození měly i Leopoldovy návštěvy českých divadelních představení a jeho návštěva Učené společnosti, které při této příležitosti propůjčil jméno „Královská“.³³

Roku 1789 vypukla ve Francii dnešní terminologií označovaná Velká francouzská revoluce. O zdejším dění byla evropská veřejnost dobře informována a s její první fází, kdy došlo ve Francii ke vzniku konstituční monarchie, většina Evropy včetně Leopolda sympatizovala. Zpráva o přísaze francouzského krále na konstituci zastihla císaře na slavnostní večeři pražského arcibiskupa v září roku 1791. Svou dobrou náladou dával panovník okolí najevo, že ho tato informace velmi potěšila.³⁴

Leopold II. byl ovšem nejen hlavou říše sousedící přímo s revoluční zemí, ale také bratrem manželky francouzského krále, Marie Antoinetty. V duchu osvícenského pojetí vlády však odmítal podřizovat politiku zájmům rodiny. Mírný obrat v zájmu Leopolda II. o osud jeho sestry nastal po neúspěšném pokusu královské rodiny o útěk a jejich následném zatčení v červnu roku 1791. Tehdy se Leopold obrátil k panovníkům Anglie, Pruska, Španělska, Sardinie, Neapolska a Ruska s žádostí o pomoc při osvobození francouzského královského páru. Postupem času se situace ve Francii značně radikalizovala a většina evropské populace byla nucena přehodnotit svůj názor na ni. V únoru roku 1792 uzavřel Leopold spojeneckou

³³ ČORNEJOVÁ, Ivana–RAK, Jiří–VLNAS, Vít: *Ve stínu tvých křídel: Habsburkové v českých dějinách*. Praha 1995, s. 184.

³⁴ CERMAN, Ivo: *Šlechtická kultura v 18. století*. Praha 2011, s. 585.

smlouvu s pruským králem proti francouzskému revolučnímu dění. Náhlá smrt však nedovolila Leopoldovi významně ovlivnit následný běh dějin.³⁵

Ještě 26. února přijal Leopold na audienci tureckého vyslance Ratifa Effendiho. Výsledkem jejich vyjednávání bylo potvrzení dalších mírových diplomatických styků mezi Habsburskou monarchií a Osmanskou říší. Následujícího dne si Leopold vyjel na projížďku s princem Karlem z Lichtenštejna, při níž se trochu nachladil. 28. února v časných ranních hodinách se Leopold probudil s bolestmi v oblasti levé plíce a sleziny. Přivolaný osobní lékař, Lagusius-Hasenöhre, u něho diagnostikoval revmatický záchvat, na který mu předepsal pití teplých nápojů. Bolesti Leopolda doprovázené horečkami a dýchacími obtížemi se však stupňovaly. Proto Leopoldův lékař přistoupil k opakovanému pouštění žilou. Do své smrti musel císař podstoupit tuto proceduru celkem čtyřikrát. V odpoledních hodinách 1. března se zdálo, že se panovníkův stav zlepšuje. Po asi dvouhodinovém spánku se však dostavily nové obtíže, se kterými císařovo tělo svůj životní boj prohrálo.³⁶

Zpráva o Leopoldově smrti vyvolala dohady, zda nebyl panovník otráven jezuitou či svobodnými zednáři. Otrava však nikdy nebyla prokázána. Dnešní lékařský pohled stanovuje za příčinu smrti levostranný zápal plic a zánětlivý zápal pohrudnice. Manželka Leopolda II. svého muže přežila pouze o pár měsíců. Zemřela 17. května 1792.³⁷ Leopoldovým nástupcem se stal jejich společný syn František. Nový panovník na rozdíl od svého otce a strýce Josefa II. nebyl horlivým zastáncem osvícenských myšlenek, naopak byl velmi konzervativním zatvrzelým nepřítelem novinek i reform.³⁸

František byl korunován roku 1792 jako poslední císař Svaté říše římské národa německého jako František II. Post posledního císaře této říše mu vynesl její zánik roku 1806. Proces jejího rozpadu byl postupný. Jednotlivé státy pozvolna přebíraly moc nad svým

³⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana–RAK, Jiří–VLNAS, Vít: *Ve stínu tvých křídel: Habsburkové v českých dějinách*. Praha 1995, s. 184.

³⁶ PEHAM, Helga: *Leopold II*. Wien 1987, s. 300.

³⁷ WEISSENSTEINER, Friedrich: *Synové Marie Terezie*. Praha 2005, s. 93.

³⁸ WEISSENSTEINER, Friedrich: *Velcí panovníci rodu habsburského*. Praha 1996, s. 227.

fungováním a rozvíjely vlastní zahraniční politiku. Rozpad značně urychlily události odehrávající se v sousední Francii. Zde Napoleon Bonaparte přijal roku 1804 hodnost dědičného císaře Francouzů. To posílilo rakouské tendence vytvořit z monarchie státopravní celek, na jejichž základě přijal František II. nový titul dědičného císaře rakouského. V říšské ústavě však byla zakotvena podmínka existence pouze jediné císařské hodnosti v Říši. Srpen 1806 přinesl další podnět vedoucí k jejímu zániku, šestnáct jihoněmeckých a západoněmeckých knížat vyhlásilo v aktech Rýnského spolku odtržení od Říše. Napoleon přestal existenci Říše uznávat a požadoval, aby se František svého říšského císařského titulu vzdal. Ten se opravdu francouzskému panovníku podvolil a zároveň prohlásil Svatou říši římskou národa německého za zrušenou. Tímto aktem byla ukončena devět set let trvající existence této středoevropské říše.³⁹

Cesta Františka Josefa do Frankfurtu nad Mohanem

Cestovní deník raně novověkého šlechtice je významným typem pramene osobního charakteru, kterému se v našem prostředí však prozatím nedostává příliš velké pozornosti badatelů. Obsahuje pravidelné poznámky aristokrata zaznamenávané v průběhu jeho cesty. Jelikož škála důvodů k vydání se na cestu je velmi pestrá, vlastní popisy cesty se od sebe také značně liší. První cestovní deníky se v zemích Koruny české objevují po polovině 16. století. Nejčastěji se jedná o záznamy z kavalírských cest, které absolvovali mladí šlechtici před svým oficiálním vstupem do světa dospělých členů společnosti.⁴⁰ Éra těchto cest je však v roce 1790 již dávnou minulostí. Proto ačkoliv bylo Františku Josefovi ze Žerotína v době, kdy se vydal na dobrodružnou výpravu směrem k Frankfurtu nad Mohanem, pouhých

³⁹ MÜLLER, Helmut: *Dějiny Německa*. Praha 2004, s. 123.

⁴⁰ KUBEŠ, Jiří: *Kryštof Václav Nostic - Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*. Praha 2004, s. 13.

osmnáct let, nelze již s termínem kavalírských cest operovat. Hlavní důvod, proč se mladý šlechtic na cestu vydal, nám ovšem ve svých zápiscích neobjasnil.

Korunovační ceremoniál patřil k velmi prestižním událostem, kterého se účastnila řada zástupců významných šlechtických rodů. Jednalo se o dění, jež mohlo významně z mnoha aspektů obohatit život aristokrata nacházejícího se na prahu dospělosti. Tato zkušenost nabízela Františku Josefovi možnost přiučit se řadě věcí, které měl šlechtic osvícenské doby znát. Při své cestě poznával neznámé oblasti i místní památky. Návštěvy vědeckých institucí obohatily jeho znalosti z oblasti přírodních věd a medicíny. Širší kulturní rozhled mu nabídla mnohá divadla, muzea či galerie. Samotný pobyt ve Frankfurtu mezi nejvýznamnějšími osobnostmi středoevropského prostoru pak nabízel mladému aristokratovi možnost navázat cenné kontakty, důležité pro jeho budoucí život i kariéru.

František Josef pocházel z významného a slavného moravského šlechtického rodu Žerotínů. Jako údajně nejstarší známý předek rodu je uváděn Hynek ze Žerotína, který měl působit na konci dvanáctého století jako křižácký rytíř. Prameny prokazatelným předkem byl však až přerovský kastelán Blud z Bludova, vykonávající tuto funkci na přelomu 12. a 13. století. Přívlastek „ze Žerotína“ začal rod užívat ve století 14. Roku 1478 byla původní vladycká rodina povýšena do panského stavu, za vlády císaře Josefa I. pak do stavu hraběcího. Patnácté století přineslo rozdělení rodu do dvou linií – napajedelské a fulnecké. První ze zmiňovaných větví však již na počátku 17. století vymřela. Ve fulnecké linii došlo k dalšímu postupnému dělení nejprve do dvou a následně sedmi větví.⁴¹

Sídlem rodu se stal zámek Bludov nacházející se ve stejnojmenné vesnici nedaleko města Šumperk. Vesnice vznikla na obchodní stezce podél řek Desné a Moravy nejspíše na počátku 13. století za vlády Václava. Renesanční zámek zde nechal postavit ve druhé

⁴¹ MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II.díl. Praha 2010, s. 494.

polovině šestnáctého století Fridrich ze Žerotína.⁴² Největší slávy se v linii předků Františka Josefa dostalo Karlu staršímu ze Žerotína a Ladislavu Velenovi ze Žerotína. K bohatství a proslulosti rodu však přispěla i řada dalších, i když široké veřejnosti méně známých příslušníků rodové větve, v jejíž genealogii nalezneme mnoho významných úředníků, válečníků i univerzitních hodnostářů. Příbuzenské sňatky propojily žerotínský rod s Kolovraty, Pernštějny, Valdštejnny, pány z Boskovic, Slavaty a mnoha dalšími.⁴³

Sám František Josef patřil k méně pověstným osobnostem slavného rodu. Narodil se 6. dubna roku 1772 v Brně⁴⁴ do rodiny Josefa Karla ze Žerotína a Jany Marie hraběnky ze Schrattenbachu.⁴⁵ Po smrti otce František Josef zdědil veškerý rodinný majetek. Obdobně jako většina hrabat z Žerotínského rodu zastával významné funkce státní správy. Stal se radou u moravského gubernia. Avšak již roku 1817 úřednickou kariéru opustil a svůj zájem soustředil na správu zděděných hospodářství a na studium. Od roku 1828 zastával funkci starosty Hospodářské společnosti moravské a slezské, později úřad ředitele Moravské společnosti pojišťovací. Při korunovaci císaře Ferdinanda českým králem byl vyznamenán Leopoldovým řádem a pasován na rytíře Svatováclavského řádu. V nově vybudovaném bludovském kostele nechal František Josef zřídit rodinnou hrobku, kam byly posléze převezeny ostatky jeho předků.⁴⁶

Roku 1804 se František Josef oženil s o pět let mladší Ernestinou hraběnkou Skrbenskou z Hříště, během svého soužití přivedli na svět celkem šest potomků. Rok po svatbě se novomanželům narodila dvojčata Josef a Ludvík, oba chlapci však nedlouho po svém narození zemřeli. Dalším z dětí Františka a Ernestiny byl Gustav Ernst Josef, ten přišel nešťastnou náhodou o život při střelbě z luku ve svých 21 letech. Osud jeho sestry Matyldy

⁴² MARKOVÁ, Jarmila: *Kostel sv. Jiří v Bludově*. In: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci. Olomouc 2005, s. 38.

⁴³ HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha 1994, s. 190.

⁴⁴ LAPÁČEK, Jiří: *Po stopách Žerotínů*. Přerov 2012, s. 54.

⁴⁵ JAŠŠ, Richard: *Velké Losiny*. Šumperk 2001, 53 s. 26.

⁴⁶ LAPÁČEK, Jiří: *Po stopách Žerotínů*. Přerov 2012, s. 54.

Jany Serafin byl radostnější, stala se dvorní dámou samotné císařovny a byla provdána za Emanuela Leopolda Udalricha hraběte Dubského z Třebomyslic. Po Matyldě Janě Serafin následoval syn Zdeněk Otto Ernest, který se po smrti Františka Josefa ujal správy žerotínských panství. Posledním dítětem páru pak byla dcera Ernestina Anna Serafin, ta si roku 1837 vzala za manžela uherského šlechtice Dr. Aloise hraběte Serényi de Kis Serény, vlastníka panství Lomnice na Moravě.⁴⁷ Život Františka Josefa vyhasl roku 1845, jeho manželka ho přežila o devět let.⁴⁸

Cesta na korunovaci císaře Leopolda II. do Frankfurtu nad Mohanem byla pro mladého aristokrata jistě významnou událostí, která byla hodna pečlivého zaznamenání. Deník byl psán od jeho příjezdu do sídelního města panovnického rodu Habsburské monarchie, Vídně. Ta posloužila Františku Josefovi jako výchozí bod pro cestu směrem k Frankfurtu nad Mohanem, kde korunovace proběhla. Do Frankfurtu dorazil šlechtic již tři měsíce před samotným slavnostním aktem. Měl tedy dostatek času poznat město i jeho okolí, ale především mu včasný příjezd umožnil sledovat tradiční dějství předcházející korunovaci, které kromě průvodů, mše či trhu zahrnovalo v první řadě jednání spojené s volbou římského krále. Deníkové zápisky uzavírá vyprávění ze zpáteční cesty, na kterou se František Josef vydal nedlouho po korunovaci Leopolda II.

Úvodní stránka deníku Františka Josefa informuje čtenáře o velmi zajímavé skutečnosti. Její obsah ve znění: „Deník mé cesty na korunovaci císaře Leopolda II. ve Frankfurtu v roce 1790. Psáno pro mě Františka Josefa hraběte z Žerotína. Od mého přítele a vychovatele Aloise Rogiera,⁴⁹ vyvolává řadu otázek a spekulací. Na první pohled je zřejmé, že písmo této první strany se od písma textu zbytku deníku liší. Deníkové zápisky psané v ich

⁴⁷ JAŠŠ, Richard: *Velké Losiny*. Šumperk 2001, s. 27.

⁴⁸ LAPÁČEK, Jiří: *Po stopách Žerotínů*. Přerov 2012, s. 54.

⁴⁹ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 3. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*.

formě naznačují, že autorem textu je František Josef. Ten se však bohužel nezmiňuje, proč obsah deníku nenapsal vlastní rukou.

Jelikož písmo úvodní stránky je mnohem méně čitelné a úhledné, lze se domnívat, že se vychovatel Františka Josefa chopil funkce písaře pro lepší vizuální dojem. Jeho krasopis byl pro potenciální čtenáře jistě přijatelnější. Nabízí se však také možnost, že šlechtic z neznámých příčin v této době nemohl sám psát. Tuto situaci by mohlo vyvolat například nějaké zranění. Další otázkou, které se nejspíše již nedostane odpovědi, zůstává, zda šlechtic svému vychovateli své postřehy diktoval, či Alois Rogier pouze přepisoval poznámky Františka Josefa. Text samotného deníku se o vychovateli nezmiňuje, nelze tedy s jistotou konstatovat, zda byl přímým účastníkem výpravy.

První zápisky deníku Františka Josefa pochází z 16. června roku 1790, kdy šlechtic dorazil do Vídně. Ta dle názoru Františka Josefa nebyla tak velkým městem, jak se zdála být, obdivoval zde však krásné náměstí i přiléhající uličky s majestátními domy.⁵⁰ Během svého dvanáctidenního pobytu v metropoli nás František Josef postupně seznamuje s nejvýznamnějšími pozoruhodnostmi města. Hned druhý den po příjezdu navštívil barokní zámek Schönbrunn. Jeho stavba byla zahájena již v 16. století, kdy císař Maxmilián II. získal pozemek, na kterém zámek stojí. Nástupci panovníka, zejména císař Ferdinand III., pak s výstavbou pokračovali. Dnešní podoby Schönbrunn nabyl za vlády Marie Terezie v letech 1744–1749. Od poloviny 18. století byl využíván jako letní sídlo císařské rodiny.⁵¹ K zámku přiléhá rozsáhlá zahrada se stromořadím, mramorové sochy a bohatě zdobené vázy. Mimoto

⁵⁰ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 4. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁵¹ VOCELKA, Karl–POHL, Walter–VACHOVÁ, Brigitte: *Habsburkové, historie jednoho evropského rodu.* Praha 1996, s. 348.

se zde nachází také Gloriette, fontána či zoologická zahrada, v níž v době návštěvy Františka Josefa nežilo velké množství zvířat, obzvláště malý byl podle něho počet savců.⁵²

Vyhlášený park Prátr Františka Josefa velmi zklamal. Toto místo pro něho dle jeho slov nemělo více půvabu než jiné lesy letitých dubů a krásných lip. Navíc zde v době jeho návštěvy panoval obecný shon typický pro sobotní či sváteční den. Jedinou přednost parku viděl v altánku s občerstvením na jeho konci, kde si návštěvníci mohli koupit zmrzlinu, limonádu, kávu i mandlové mléko.⁵³

Zklamání z Prátru bylo v následujících dnech vykompenzováno návštěvou řady významných vídeňských pamětihodností. První zastávkou se stal kostel svatého Michaela. V tomto nepřilíš velkém, zato velmi hezkém chrámu upoutal šlechticovu pozornost zejména překrásný oltář s vyobrazením archanděla Michaela. Oku lahodící pohled z paláce Belveder do okolí si František Josef užíval 21. června. Dvoupatrový zámek nabízel ve svém velkém sále a dvaceti čtyřech pokojích k prohlédnutí nespočet obrazů od známých umělců Tiziana, Correggia, Rafaela či Rubense. Pro lepší přehlednost byly malby rozděleny do čtyř skupin – na německou, nizozemskou, římskou a toskánskou školu.

Následující den byl věnován návštěvě klenotnice, kde bývala uložena také císařská koruna Svaté říše římské. V této chvíli se však koruna již nacházela v Norimberku, jak si mladý aristokrat poznamenal. Klenotnice ovšem skrývala řadu dalších cenností jako například českou královskou korunu, rakouskou korunu, arcivévodskou čepici, zlatý servis, ozdoby či diamanty. Za nedostatek považoval František Josef malou rozlohu místnosti, nevelký se mu zdál také počet perel.⁵⁴

Nazítří si František Josef naplánoval prohlídku další obrazové galerie. Tentokrát se jednalo o galerii knížete Luise Lichtensteina zahrnující sál a k němu přínaležejících třináct

⁵² Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 5. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁵³ Tamtéž, f. 6.

⁵⁴ Tamtéž, f. 8.

pokojů, kde byly vystaveny nejen obrazy, ale také sochy či bas-reliefy. Krásy přírody pak mladý šlechtic obdivoval v Naturalienkabinett. Kromě velkého množství vzorků kamínků a mušlí zde návštěvníky zaujali především drahokamy a opál „ohromující velikosti“.⁵⁵ Následně se mladý šlechtic odebral k letohrádku polního maršála Lacyho vzdálenému hodinu od Vídně.⁵⁶

Na závěr svého téměř dvoutýdenního vídeňského pobytu sepsal František Josef pár slov o místních obyvatelích. Ty hodnotí takto: „Tento lid je velmi dobrosrdečný a ochotný, ale ještě trochu hrubý a drsný, a proto dosti nezdvořilý. Je pracovitý, takže se užívá z nejmenších potřeb a výtěžek z toho má, ale je také velmi sobecký, chce být za nejmenší laskavost odměněn.“⁵⁷

Dne 28. června se o půl šesté ráno František Josef vydal v doprovodu barona Tintiho, barona Liliena a pánů z vídeňského dvora na cestu do Frankfurtu nad Mohanem, kam dorazili 10. července. Jejich cesta vedla přes vinicemi obklopené městečko St. Pölten. Nemalé městečko nabízelo cestovatelům zejména možnost pokochat se malebným náměstíčkem se sloupem a fontánou. Po přejetí velmi dlouhého mostu přes řeku Traisen, pokračovala výprava směrem ke klášteru Melk, vybudovaného na skále vyvyšující se nad stejnojmenným městem. Kromě krásné klášterní budovy a kostela zaujal Františka Josefa dechberoucí pohled z terasy do okolí. Kladného ocenění se od šlechtice dostalo také pokojům pro hosty, které sice nebyly zařízeny podle tehdejšího nejnovějšího vkusu, ovšem byly čisté a jejich počet svědčil o pohostinnosti místních obyvatel.

Noc výprava strávila v nedalekém Kemmelbachu, hodnoceném jako malá, nehezka a nevýznamná obec. Zde o projíždějící pečoval poštmistr. V následující zastávce, kterou se pro výpravu stalo malé městečko Enns, zaujala Františka Josefa především věž osamoceně stojící

⁵⁵ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 9. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁵⁶ Tamtéž, f. 10.

⁵⁷ Tamtéž, f. 11.

uprostřed zdejšího náměstí. Ta byla popsána latinskými nápisy. Na otázky Františka Josefa, zajímavějšího se o příčiny nelogické stavby věže, nedokázal reagovat nikdo kromě místní postarší ženy. Její výpověď však šlechtic shledal za nedůvěryhodnou.⁵⁸ Následně se cestovatelé ocitli v záplavami často zužovaném městě Linec, zde František Josef ocenil především „výstavní hlavní strážnici“.

Poslední červnový den dorazila výprava po krátké zastávce na oběd v Baierbachu do Pasova. Toto město se nachází při soutoku tří řek – Dunaje, Innu a Ilzu, přičemž každá má podle Františka Josefa odlišnou barvu vody.⁵⁹ Společnost zde byla občerstvena v zámku pasovského kardinála. Z Pasova se pak dostala přes Plattling do Straubingu. V tomto městečku zaujal Františka Josefa nejvíce hřbitov u kolegiálního kostela se spoustou zajímavě umělecky ztvárněných náhrobních kamenů. Třetího července přijela výprava do svobodného říšského města Řezno, o němž František Josef hovoří jako o děsivě temném místě s úzkými uličkami a černými domy.⁶⁰ Při procházce po obědě si společnost prohlédla řadu místních pamětihodností.

Ve zdejším benediktinském klášteře Sankt Emmeram pak František Josef navštívil místní knihovnu, obsahující podle aristokrata hlavně cennou korespondenci Marie Stuartovny, která měla obsahovat důkazy o její vině, dílo svatého Augustina *De Singularitate Clericorum*, první výtisk Bible z roku 1462 a další zajímavé spisy.⁶¹ Největší literární poklad však skrývala klášterní pokladnice, kde byl uložen spis *Codice Evangeliorum*. Dle Františkových poznámek byl tento zlatými písmeny na pergameni psaný dokument, uložený ve zlatých deskách zdobených perlami a drahokamy, údajně sepsán roku 870. Pozornost cestovatelů

⁵⁸ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 14. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁵⁹ Tamtéž, f. 15.

⁶⁰ Tamtéž, f. 18.

⁶¹ Tamtéž, f. 20.

upoutal dále zlatý bohatě zdobený kříž, granát velikosti a tvaru holubího vejce, či oblečení a umyvadlo svatého Wolfganga.⁶²

U kláštera se nacházel také kabinet přírodních věd, „zřízený spíše pro oko nějakého fraucimoru, jak pro filozofické pozorovatele“.⁶³ Toto hodnocení kabinet dostal od Františka pro nevelkou početnost a vzácnost sbírek. Ty obsahovaly ptačí hnízda, vajíčka, mušle a různě barevné a vybroušené kamínky několika druhů. Svou návštěvou v Řezně výprava poctila také zdejší dóm, který díky pomalovaným okenicím působil velmi ponuře.

Při návštěvě Řezna nemohla výprava opomenout prohlídku zdejší radnice, kde každé pondělí a pátek zasedal říšský sněm. Z vybavení sálu, kde se sněm scházel, jedinou zajímavostí hodnou k zaznamenání byly zeleně potažené židle a lavice. Mnohem zajímavější se Františku Josefovi jevil radniční orloj s figurami vykonávajícími různé činnosti. Mezi postavičkami se objevila například smrtka, andělé, svatý Jiří se svým drakem, Svatí tři králové, matka Boží, či kokrhající kohout. Po zhlédnutí všech těchto zajímavých míst se skupina vydala opět na cestu směrem k Poschbareru, kde strávila noc.

V poledních hodinách 5. července výprava dorazila do Norimberku. Ze zdejšího hradu Schloß si František Josef prohlédl okolní krajinu posetou několika městečky. Následující den pak věnoval prohlídce tohoto města s krásnými širokými a světlými uličkami. Co však šlechtice velmi zaujalo, byla zrcadla umístěná nad domovními vraty zdejších domů. Díky pohledu do zrcadla totiž člověk mohl okamžitě zjistit, kdo za dveřmi stojí. Do prohlídky byla zahrnuta také návštěva radnice i místní dobře vybavené zbrojnice, kde šlechtice překvapila vosková podobizna švédského krále Karla XII., působící na první pohled dojmem, jako by se jednalo o živou lidskou bytost.⁶⁴

⁶² Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 21. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁶³ Tamtéž, f. 22.

⁶⁴ Tamtéž, f. 23.

Cesta pokračovala přes Langenheld, kde se návštěvníci nejen nedobře, ale také draze najedli, do Würzburgu. Doba, ve které výprava městem Wünzburg projížděla, byla na jeho návštěvu snad nejideálnější, jelikož se zde právě konala největší slavnost města – svatokiliánské procesí. Ta byla zahájena slavnostním kázáním a mší, po které následoval průvod, k němuž se postupně přidávali další a další účastníci. Slavnost pak byla završena veřejnou hostinou. Po krátké prohlídce města navštívil František Josef zdejší špitál, kde se léčily nemoci všeho druhu vyjma infekčních, i knížecí rezidenci. Následující noc strávila výprava v Esselbachu, odkud se obratem vydala do Aschaffenburgu. Na malém a nepříliš významném městě zaujala šlechtice pouze rezidence mohučského kurfiřta a nejméně tři čtvrtě hodiny vzdálený⁶⁵ kurfiřtský letohrádek Schönbusch. Po noci strávené v Aschaffenburgu se opět výprava rozjela a po nedlouhém putování dosáhla konečně svého cíle – Frankfurtu nad Mohanem.

Cestovní deník Františka Josefa seznamuje čtenáře nejen s trasou cesty, kterou výprava zvolila, ale z popisků mladého šlechtice se lze také dozvědět spoustu informací o zájmech a zálibách tehdejší aristokratické společnosti. Pečlivé zaznamenávání určitých výjevů poukazuje, nač šlechtic ke konci 18. století kladl důraz a co pro něho naopak nebylo k zapsání hodné. Svou příslušnost k aristokratické vrstvě demonstruje návštěvami sídel významných hodnostářů, radnic, či zbrojnic. Oproti tomu opomíjeným tématem se stávají například venkovské osady.

Většina měst a obcí je představena obecným hodnocením velikosti a celkového prvního dojmu, který si šlechtic o oblasti vytvořil. Následuje popis významných objektů, které v místě navštívil, čas od času doplněný zmínkami o jejich historii. Pokud má František Josef možnost nahlédnout v obytných budovách do ložnic, všimá si primárně modernosti vybavení

⁶⁵ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 26. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

a čistoty pokojů. Důležitou roli při cestování hraje počasí, jeho stavu však František Josef nevěnuje ve svých zápiscích nejmenší pozornost.

Značná část prostoru v deníku je věnována návštěvám divadla. Při své cestě navštívil František Josef několik divadelních představení. Charakteristickým prvkem životního stylu vídeňského dvora v období vlády osvícenských absolutistů bylo v první řadě právě divadlo. To bylo převážně divadlem dvorské společnosti a pro dvorskou společnost. Na divadelních prknech opakovaně vystupovali zástupci z řad šlechty, ale i členové císařské rodiny. V této době se však začínají objevovat i počátky divadla profesionálního.⁶⁶

František Josef ve Vídni poctil svou návštěvou divadlo U Kašpárka v Leopoldstadt. Tato scéna šlechtice velmi potěšila. Shlédnutá hra, Duchové, podle něho byla zahrána velmi dobře. Při pobytu v sídelním městě panovnického rodu nemohl aristokrat vynechat návštěvu Národního divadla. Tuto budovu však hodnotí pouze prostým komentářem ve znění: „Je značně velké a nádherné, avšak má ve svém vnitřním vzhledu gotické prvky.“⁶⁷ Větší pozornost je věnována herecké mistryni zvané Sacko. Ta je dle názoru Františka Josefa velmi plných tvarů, nepříliš hezká a „již v letech“.⁶⁸ Ovšem poslech jejího melodického hlasu a její hraní natolik šlechtice okouzlo, že rázem na tyto nedostatky pozapomněl.

Po cestě do Frankfurtu si výprava prohlédla divadelní sál ve Straubingu, jenž na Františka Josefa neudělal příliš valný dojem. Obdobný pocit měl šlechtic i po návštěvě norimberské divadelní scény, kde shlédl hru s názvem Adelhaide von Wülfigen od Hofratha Kotzebuna.⁶⁹ Celkově tedy lze konstatovat, že divadelní scény, které aristokrat navštívil, neuspokojily jeho nároky. Každé představení, vyjma hry Duchové hrané ve vídeňském

⁶⁶ VOCELKA, Karl–POHL, Walter–VACHOVÁ, Brigitte: *Habsburkové, historie jednoho evropského rodu*. Praha 1996, s. 345.

⁶⁷ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 4. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*.

⁶⁸ Tamtéž, f. 6.

⁶⁹ Tamtéž, f. 24.

divadle U Kašpárka, mělo větší či menší nedostatky a nenašlo se jediné, které by Františka Josefa naprosto okouzlo.

Obdobný zájem je soustředěn na popisy zahrad a parků, které se nacházely u klášterů či šlechtických sídel. Většinou se jednalo o hezky udržované zahrady, jejichž úpravě bylo věnováno mnoho času a pozornosti. Zahrady byly často laděny do jednotného stylu, František Josef tak mohl obdivovat například egyptský styl v Pasově⁷⁰ nebo anglický typ u kurfiřtského letohrádku Schünbusch⁷¹. Prostor byl zkrášlován zejména různými fontánami, sochami i obelisky. K častým dekoračním prvkům však patřily také ruiny, kaskády a svatyně.

Pobyt ve Frankfurtu nad Mohanem

Postavení Frankfurtu nad Mohanem jako tradičního města pro konání volby císaře Svaté říše římské právně potvrdila Zlatá bula Karla IV. Na zasedáních říšského sněmu v Norimberku a Metách roku 1356 bylo stanoveno, že během jednoho měsíce po smrti panovníka, musí být svolán do Frankfurtu sněm kurfiřtů, jehož úkolem bude zvolit následovníka trůnu. Dokument se zabýval také otázkami doprovodu kurfiřtů či bezpečnostních opatření. Mezi dalšími body můžeme nalézt například i nařízení pro cizince, které jim ukládá za povinnost opustit město v den volby, nebo informaci o mši, při níž má být vyzván Duch svatý, aby osvětlil kurfiřty a napomohl jim tak ke správné volbě.⁷²

Nový král byl volen na shromáždění sedmi kurfiřtů. Úspěšný kandidát musel získat nadpoloviční většinu hlasů, tedy čtyři. Při sepisování Zlaté buly však nebyla brána v úvahu možnost navýšení počtu kurfiřtů, k čemuž došlo v polovině 17. století. Případná nerozhodnost hlasů nebyla právně vyřešena, bylo tedy velikým štěstím, že k ní nikdy nedošlo.⁷³ Zlatá Bula potvrzovala právo kurfiřtů účastnit se volby, o níž je musel informovat současný mohučský

⁷⁰ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 16. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁷¹ Tamtéž, f. 26.

⁷² HERMANN, Meinert: *Frankfurts Geschichte*. Frankfurt am Main, 1977, s. 37.

⁷³ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 25.

arcibiskup. Pokud se kurfiřt nemohl dostavit do Frankfurtu osobně, mohl za sebe poslat svého vyslance, kterému musel v listinách opatřených velkou pečetí předat svou plnou moc.⁷⁴

Korunovace králů Svaté říše římské se měla podle Zlaté buly odehrát v Cáchách, císařem měl být panovník korunován v Římě. V praxi však bylo již v polovině 15. století toto pravidlo porušováno a od poloviny století následujícího v Římě neproběhla jediná korunovace římských císařů. Císařský titul tak panovníci obdrželi již v Cáchách. Při volbě Maxmiliána II. římským králem roku 1562 shodou několika vlivů došlo k jeho korunovaci po zvolení přímo ve Frankfurtu nad Mohanem. Od této chvíle před každou volbou nového panovníka diskutovalo kurfiřtské kolegium o výběru místa pro korunovaci. Ve většině případů zvítězila frankfurtská možnost. To bylo zapříčiněno několika důvody, z nichž velkou váhu měla hlavně stránka financí, lepší dostupnosti pro část kurfiřtů a fakt, že Frankfurt byl luteránským městem, ale zdejší dóm zůstal katolický, což vyhovovalo protestantským i katolickým účastníkům.⁷⁵

Město Frankfurt nad Mohanem se svými širokými a prosvětlenými⁷⁶ uličkami i náměstím Františku Josefovi zalíbilo na první pohled. Okouzující podívanou na město podle něho obstarávaly již zahrady s letními domky nacházející se na jeho okraji, zejména ty ležící po proudu řeky Mohan. Jelikož byla většina domů ve Frankfurtu postavena ze dřeva a všechny pokryty břidlicí, zajímal se šlechtic o bezpečnost města v případě vypuknutí požáru. Přípravenost na možné nebezpečí byla podle jeho názoru velmi dobrá.⁷⁷

O místních obyvatelích se vyjádřil František Josef takto: „Vyšší šlechta nebo alespoň ten, kdo chce býti, je nejvýše pyšný, a zabraňuje jakémukoliv styku s nižší šlechtou. Nižší šlechtu tvoří bankéři, a velkoobchodníci, to jsou lidé celého světa, neobyčejně zdvořilí a

⁷⁴ SCHEMBS, Hans–Otto: *Kaiserkrönungen im historischen Frankfurt*. Würzburg 1987, s. 26.

⁷⁵ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 46.

⁷⁶ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 26. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*.

⁷⁷ Tamtéž, f. 27.

laskaví, avšak člověk jim chce vytknout, že každý jejich krok směřuje k ziskuchtivosti, v tomto sále bych ale mohl raději opak tvrdit, zatím jsem od této třídy mnoho nezištné zdvořilosti pocítil. Měšťanstvo znám trochu, abych vyprávění od sebe samého mohl učinit. Obyvatelstvo ve Frankfurtu je velmi pokorné, naproti tomu v Sachsenhausenu, které od lidu obydleno je, nejvíce hrubé. V okolí Frankfurtu jsou půvabné půdy, kromě několika písčinych pásů, velmi úrodné, avšak rolník, ačkoliv má svůj nutný příjem, není bohatý, sotva lze říci o všech zámožný, neboť obchodem, který je hlavním hospodářským oborem ve Frankfurtu, a blahobyt měšťanstva rozšiřuje, peníze ze země odcházejí obzvlášť do Francie a Anglie.“⁷⁸ Nepatrnou, avšak zajímavou součástí tohoto hodnocení je zmínka o rolnictvu, které obvykle bývá opomíjenou složkou v šlechticově deníku.

Výprava se ve Frankfurtu dlouho neohřála, vzápětí se totiž vydala po Mohanu na výlet do Mohuče. Cestování po řece bylo sice levné, ovšem jeho bezmála osmihodinové trvání mladého šlechtice velmi nudilo. Pohled na přístav se spoustou lodí a jeřábů sloužících k nakládání a vykládání zboží mu ale zajisté zdlouhavou plavbu vynahradil. V místě, kde se Mohan u Mohuče stéká s Rýnem, nedochází podle Františka Josefa dlouhou dobu k promíchání řek. I po jejich setkání má být ještě po dlouhou dobu viditelně rozeznatelná načervenalá barva Mohanu a nazelenalá barva Rýnu. O velké šířce řeky svědčí popis mostu, na jehož přejití bychom potřebovali sedm minut.⁷⁹

Po prohlídce města zavítala skupina k rezidenci mohučského kurfiřta. V kurfiřtském sídle zaujal Františka Josefa především velký mramorový sloupy podepíraný sál, využívaný k pořádání balů a koncertů, a knihovna. V té se kromě vzácných knih nacházelo také množství astronomických přístrojů, mědirytin a obrazů.⁸⁰

⁷⁸ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 28. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁷⁹ Tamtéž, f. 29.

⁸⁰ Tamtéž, f. 30.

Některé části samotného města na Františka Josefa působily velmi zasmušile a ponuře, našly se zde však také samozřejmě krásné a prosvětlené uličky. Při návštěvě Mohuče nemohl šlechtic vynechat prohlídku místní katedrály, jejíž pokladnice byla obzvláště bohatá co do počtu perel. Tato místnost skrývala perlami osázený baldachýn, zlatý hedvábný trůn jimi zdobený, či perlami vyšívaná slavnostní roucha. Kromě těchto pokladů zde k vidění byla také velká zlatá diamanty sázená monstrance i ametyst velikosti holubího vejce.⁸¹ Na zpáteční cestu do Frankfurtu se výprava vydala 15. července.

Dva dny po návratu Františka Josefa do Frankfurtu nad Mohanem do města přicestoval i „náš kníže“, zástupce Leopolda II.⁸² Do 18. století byl budoucí římský král účasten již své volby, po které složil přísahu na evangelium, v níž se zavázal dodržování dojednané kapitulace. Prvním panovníkem, který se volby nezúčastnil, byl Karel VI. Habsburský, jemuž situace ve Španělsku nedovolila včas přicestovat do Frankfurtu. Jeho následovníci pak pokračovali v nově zavedené praxi, ovšem zdržovali se v blízkosti města. Leopold II. se v době svého zvolení nacházel v Aschaffenburgu. Během své nepřítomnosti musel být panovník zastupován svým plnou mocí vybaveným vyslancem.⁸³

Čtvrtý srpnový den byl vyhrazen pro návštěvu Wilhelmsbadu, kam odcestoval František Josef společně s příletem hrabětem z Harrachu. Lázně patřily lankraběti Hesenskému, jehož rezidence se nacházela v nedalekém městě Hanau. Jejich výhodou byla příjemná poloha v lese, jehož značná část byla přetvořena v zahradu s kuželkami, houpačkami a kolotoči. V zahradním prostoru bylo dále postaveno divadlo, nechyběl samozřejmě ani hezký letohrádek. Samotné sídlo lankraběte nepůsobilo příliš rozlehle, zato bylo vkusně zařízené. Podle deníkových záznamů žerotínského šlechtice bylo pro tyto lázně typické, že

⁸¹ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 31. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁸² Tamtéž, f. 32.

⁸³ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 43.

„ani neléčí nemocné, ani ze zdravých nečiní nemocné, nýbrž slouží pouze jako místo k obveselení pro obyvatele Frankfurtu a Hanau“.⁸⁴

Dne 11. srpna se konal první slavnostní příjezd k Römeru neboli frankfurtské radnici. Informace o průvodu, který se k němu vydal v předem stanoveném pořadí podle společenského postavení, si František Josef detailně poznamenal do svých zápisků. Po příjezdu na radnici byla zahájena porada třetích vyslanců. Zatímco probíhala schůze, panoši a dvorní kavalíři byli odkázáni k čekání ve vedlejším pokoji. Pro zpříjemnění dlouhé chvíle si mohli nabídnout kávu, čokoládu, alkoholický nápoj či ovoce. Po konferenci se členové průvodu vydali opět ke svým domovům. Po slavnostní zahajovací konferenci měly být pravidelně třikrát týdně – v pondělí, středu a pátek – pořádány obdobné schůze. K následujícím setkáváním však již nepatřila taková míra okázalosti.⁸⁵

Obvyklou ceremonií před začátkem frankfurtského trhu byl průvod. V den průvodu byli městští kavalíři rozděleni do tří nestejně velkých skupin, které se vydaly ulicemi města až k jeho hranicím ve směru na Norimberk, Mohuč a Darmstadt. Průvod tvořil stanovený počet jízdy a důstojníků. Po jeho dostavení se k pomezí zazněly dva výstřely a radní doprovázený kavalíry stejně jako důstojník s jízdou přešli až k uzavřeným hranicím. Při tomto setkání důstojník vyjádřil své potěšení nad tím, že zrovna jeho potkalo to štěstí a může panu radnímu předat tento průvod. Ten v podobně zdvořilém duchu zareagoval vyřčením svého nadšení, že může zmíněné procesí převzít. Po tomto dialogu byla hranice konečně otevřena a zúčastnění páni se vydali občerstvit předem přichystanou svačinou zahrnující studenou pečení, ovoce, víno a zvláštní druh pečiva.⁸⁶

Poté, co se účastníci ceremonie zasytili, vydali se společně do města, kde byli přivítáni salvami z děl. Celou noc pak většina nově příchozích i část domácích oslavovala. Tento

⁸⁴ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 34. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁸⁵ Tamtéž, f. 36.

⁸⁶ Tamtéž, f. 38.

průvod podle Františka Josefa vděčí za svůj původ snaze ochránit kupce ze sousedství Frankfurtu. Ti, ať přicházeli z kterékoliv strany, museli při cestě do města projít lesy, jejichž průchod byl značně nebezpečný. Proto si ke své ochraně najímali jako doprovod vojsko, to ovšem směřovalo pouze k městským hranicím, kde už výpravu vyhlížela domácí frankfurtská hotovost, která ji doprovodila do města. V této době se tedy jednalo o symbolickou slavnost, která připomínala minulé násilí spáchané na přicházejících, přesto okolní lesy stále ještě nebyly zcela bezpečné. Samotný trh začal 6. září, tedy v pondělí nadcházejícím po průvodním dnu. Podle zákonů do tohoto dne, nikdo nesměl nic prodávat. Řada kupců však toto nařízení různě obcházela.⁸⁷

Poslední poznámku denního záznamu tvoří stručná informace o příjezdu kolínského kurfiřta, který dorazil „zcela inkognito“. Více prostoru je věnováno slavnostnímu vjezdu mohučského kurfiřta dne 22. září a trevírského kurfiřta, který připlul vodní cestou o dva dny později. Oba tito duchovní kurfiřti dodržovali pravidla svých oficiálních vjezdů, přijeli tedy s několika kočáry, přičemž na každém se nacházeli tři sluhové. Na uvítanou jim vyšla vstříc městská hotovost, která se postarala o 24 slavnostních výstřelů z děl.⁸⁸

Den po příjezdu posledního kurfiřta byly uskutečněny slavnostní návštěvy. Ve vši okázalosti přijel kolínský kurfiřt k mohučskému, poté k trevírskému. Druhý v pořadí odbyl svou povinnost návštěvou mohučského a kolínského kurfiřta kurfiřt trevírský. Jako poslední pak vykonal svůj úkol mohučský kurfiřt. Následně poctili pány kurfiřty svou návštěvou volební vyslanci z Čech, Bavorska, Saska, Braniborska i Hannoverska. Každý z kurfiřtů měl v domě, kde pobýval, své strážce. Mohučský kurfiřt měl před domem granátníky, na schodech osobní stráž a před vjezdem jízdní stráž. Švýcarská garda trevírského kurfiřta byla umístěna

⁸⁷ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 40. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁸⁸ Tamtéž, f. 43.

na schodech, jízda se nacházela opět před vjezdem. Obdobně byli ochránci rozestavěni i u kurfiřta kolínského.

Z kočáru vystoupivšího vyslanec do domu následovali dvorní kavalíři a panoši. Přijati byli na schodech říšským maršálkem, který je následně několika sály dovedl až k samotnému panu kurfiřtovi. K jeho osobě pak vyslovil vyslanec krátký proslov, v němž mu nabídl přátelství a ubezpečil ho o poctivosti svého smýšlení. Každý vyslanec si musel vyprosit hodinu času u každého z kurfiřtů.⁸⁹

Dne 27. září se konalo ve frankfurtské radnici setkání kurfiřtů a vyslanců nepřítomných kurfiřtů s městskými hodnostáři. Páni kurfiřti a vyslanci se odebrali k Römeru s obvyklými okázalostmi, avšak bez jakéhokoliv hierarchického pořadí. Po příjezdu byli uvedeni do konferenční místnosti, kde měli zaujmout jim předem určená místa. Detailní zasedací pořádek účastníků setkání si František Josef poznamenal do svého deníku.⁹⁰

Poté, co všichni usedli na svá místa, se dostavili radní, kteří se postavili do dvou řad. Jim pak bylo přečteno vyslaneckým sekretářem mohučské arcidiecéze svolání o volbě, ke které mělo shromáždění kurfiřtů či jejich zástupců dojít. O zabezpečení jejího nerušeného průběhu až do zdárného konce se měli přítomní páni postarat. To mělo být stvrzeno přísahou ve znění: „Na to, co mi nyní přečteno bylo a co dobře chápu, přísahám, jakože mi Bůh pomáhej a svaté evangelium.“ Následně se radní jeden po druhém zvedali a symbolicky podali ruku kurfiřtu mohučskému „jakoby svou přísahu potvrdit chtěli“. Jelikož byla ruka podávána pouze jemu, říkalo se, že „přísaha je v rukou kurfiřta mohučského uložena“. Po přijetí slibu od úředníků se přesunuli kurfiřti i vyslanci k oknu, aby si poslechli přísahu

⁸⁹ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 44. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁹⁰ Tamtéž, f. 45.

měšťanstva a armádního sboru. Pro pány kurfiřty, na rozdíl od vyslanců, kteří v Römeru dál setrvali, tím povinnost na radnici skončila a mohli se odebrat se svou družinou domů.⁹¹

Samotný den volby byl ustanoven na poslední zářijový den. Nejprve byli s velkou okázalostí přivedeni na náměstí před radnici koně pro pány kurfiřty a pány vyslance nepřítomných kurfiřtů. Poté následovalo přinesení jejich šatů na radnici. Bez daného pořadí k Römeru postupně přijížděli samotní kurfiřti i vyslanci se svými družinami. Po jejich shromáždění na radnici se zmiňovaní hodnostáři odebrali do vedlejších pokojů, aby se převlékli.⁹²

Následně poté, co se kurfiřti i vyslanci ustrojili, vydali se společně směrem ke kostelu svatého Bartoloměje neboli dómu. Cesta průvodu byla z obou stran lemována zástupy měšťanů. Před každým z kurfiřtů jel na koni jeho říšský maršál s mečem. Do kostela byli kromě kurfiřtů a vyslanců vpuštěni pouze dvorní kavalíři, panoši a cizinci, kteří měli lístky, k tomuto konání je opravňující, ze svých vyslanectví. Kostel svatého Bartoloměje byl vystavěn do tvaru kříže. Františku Josefovi se zde nezamlouvala podlaha tvořená náhrobními kameny, které ji činily značně nerovnou. Zároveň však dodává informaci o chystané přestavbě sponzorované budoucím císařem.⁹³

Každý po vstupu do kostela zaujal jemu přiřazené místo. Židle pro kurfiřty a první vyslance se nacházely v chóru. Na náklady výše jmenovaných hodnostářů byl vyzdoben chór červeným sametem, obdobně byl samet použit i na potahy židlí a polštářů určených k sezení, klečení či k položení paže. Jako dekorační prvek pak sloužilo zdobení v podobě lemování zlatými třásněmi. Do samotného chóru mohli vedle kurfiřtů a vyslanců vstoupit pouze ti dvorní kavalíři, kteří vlastnili pro vstup potřebný lístek. Každý z pánů vyslanců dostal určitý

⁹¹ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 48. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*

⁹² Tamtéž, f. 48.

⁹³ Tamtéž, f. 50.

počet lístků, jenž byl mezi kavalíry rozdělen.⁹⁴ Zavedení tohoto systému měla na svědomí nedostatečná kapacita chóru kostela svatého Bartoloměje. V praxi tedy byla většina služebnictva pánů kurfiřtů i vyslanců a širší veřejnost z přihlížení volebnímu jednání vyloučena. Ještě omezenější kapacitu měla pak volební kaple.⁹⁵

Volební dějství bylo tradičně zahájeno mší začínající zpěvem *Veni Sancte Spiritus*. František Josef si do svých poznámek zapsal, že účast na této mši nebyla pro protestantské vyslance povinná, proto se mohli na jejím počátku vzdálit a navrátit se až po svatém přijímání. Po skončení slavnostní mše proběhla přísaha pánů kurfiřtů a prvních vyslanců, při které slíbili, že jejich volba bude co nejdůslednější. Následně se odebrali volitelé se skupinou těch šťastnějších, kteří obdrželi potřebný lístek, do konkláve. Zde se mohučský kurfiřt zeptal na několik podle Františka Josefa „nedůležitých otázek, na které jsou odpovědi jasné“.⁹⁶

Informací o průběhu dění ve volební kapli se dochovalo velmi málo. Ani mladý žerotínský hrabě ve svém deníku více neobjasnil, co se dělo za zavřenými dveřmi této místnosti, proto bylo nutné doplnit pro úplnost tyto zprávy z jiných zdrojů. Volby většinou netrvaly příliš dlouho. Jednání vedl mohučský arcibiskup, který se podle daného pořadí zúčastněných ptal, komu chtějí odevzdat svůj hlas. V případě rovnosti hlasů by se rozhodujícím stal hlas mohučského arcibiskupa. V 17. století se čeští králové vzdali svého volebního práva, protože nepovažovali za ušlechtilé volit sami sebe. Tato praxe skončila v následujícím století, kdy panovníci otevřeně hlasovali pro svou osobu. Do této skupiny spadá i Leopold II. Poté, co bylo vyřčeno rozhodnutí kolegia, se ujal slova nový král, který kurfiřtům poděkoval a vyslovil se k přijetí volby.⁹⁷

⁹⁴ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 51. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁹⁵ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 37.

⁹⁶ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 52. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

⁹⁷ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 40.

V této chvíli vyvstává otázka, jak nově zvoleného panovníka titulovat. Zlatá bula mluví o volbě „římského krále a budoucího císaře“. V období raného novověku však nevládla v titulatuře jednota. Část současníků používala titul císař ihned po panovníkově zvolení, jiní mluví o nově zvoleném římském králi a termín císař užívají až po vládcově korunovaci. V praxi byl postupem času častěji používán ihned po volbě spíše titul císaře.⁹⁸ Sám František Josef však ve svých poznámkách nahodile střídá oba termíny.

Po zdárném vyřešení všech náležitostí, jak si mladý šlechtic poznamenal, opustili volitelé i přihlížející konkláve, kurfiřti s pány vyslanci vstoupili na „provolávací podium“ a posadili se zde do připravených křesel. Dalším úkonem dějství bylo oznámení výsledku volby ke shromážděným v kostele, které končilo slovy: „Vivat Leopoldus Rex.“ Obratem se okolím rozezněly fanfáry trumpet a bití bubnů, vše doplňovaly výstřely z kanonů. Na chóru poté zazněly tóny hymnu Te Deum. Podle Františka Josefa se k této příležitosti z okolních krajů sjeli nejlepší zpěváci a zpěvačky. Po dozpívání se průvod vydal zpět k radnici. Pořadí v průvodu bylo shodné s pořadím při příjezdu ke kostelu, jediný rozdíl tvořil fakt, že říšští maršálci již nadrželi svůj meč vzhůru, dávali tím najevo ukončení soudní moci kurfiřtů a předání této moci nové hlavě říše. Na radnici odložili kurfiřti svůj kurfiřtský šat a následně se vydali ke svým domovům. Ceremonie byla pro tento den u konce.⁹⁹

Pozdní odpoledne se stalo dobou znovuotevření městských bran. Ty byly tradičně po den volby uzavřeny. Cizinci, kteří nevlastnili oprávnění ve městě setrvat, jej museli předchozí den opustit. Otevření bran dávalo také možnost určeným delegátům vyjet s poselstvím k nově

⁹⁸KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 41.

⁹⁹Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 53. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*.

zvolenému králi. Večer hostil Leopoldův zástupce společnost ve svém domě ozářeném světly pochodní. Při tomto setkání přijímal gratulace.¹⁰⁰

Poznámky prvního říjnového dne zasvětil František Josef nákladnému bálu, který pořádal zástupce českého krále jako projev svého potěšení nad výsledkem volby. Bál byl slavnostně zahájen v osm hodin, o dvě hodiny později se otevřely dveře do zahradní části. Na slavnost bylo rozdáno 1 250 lístků. Z kapacitních důvodů nebylo možné pořádat slavnost v jeho domě, proto si k této příležitosti pronajal velký dům pro hosty. V něm se nacházely dva sály určené k tanci, ve kterých bylo možno nabídnout si něco menšího k občerstvení, a sál k hraní. V zahradě u domu byla vystavěna provizorní budova se sálem, kde bylo prostřeno pro 250 osob k pozdní večeři. Hosté se pak na slavnosti bavili až do páté hodiny ranní.¹⁰¹

Dva dny po plese se dostalo českému knížeti pocty hostit ve svém domě po čas oběda tři pány kurfiřty. Následující den se pak konal slavnostní vjezd nově zvoleného římského krále do města. Dle zápisků Františka Josefa se panovník tradičně již den před svým slavnostním vstupem nacházel v blízkosti města. V den samotného vjezdu se odebral do lesní hájovny, kde vyčkával na příjezd pánů kurfiřtů a vyslanců. Na rozlehlé pláni nedaleko hájenky byly vztyčeny dva stany, v prvním mělo dojít k přivítání římského krále kurfiřty a prvními vyslanci, v druhém pány radními. Za stanem pánů kurfiřtů se nacházela vyznačená místa pro kočáry, ty byly všechny taženy šesti koňmi. Vozy nacházející se za stany městských úředníků měly v zápřahu koně pouze dva.¹⁰²

Po shromáždění hodnostářů ve stanech byl ohlášen příjezd nově zvoleného římského krále. Ten přijel ve svém cestovním voze se všemi okázalostmi a doprovodem odpovídajícím jeho postavení. Nejprve navštívil stan pánů kurfiřtů a prvních vyslanců, od kterých přijal gratulace. Když byly předepsané povinnosti vykonány, vydal se průvod směrem k městu.

¹⁰⁰ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 54. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹⁰¹ Tamtéž, f. 55.

¹⁰² Tamtéž, f. 57.

K tomuto přesunu využil panovník svůj slavnostní kočár, cestovní vůz zanechal na mýtině u stanů.¹⁰³

Příjezd Leopolda k hranicím Frankfurtu nad Mohanem byl ohlášen salvami z děl a rozeznáním všech zvonů ve městě. Slavnostní průvod, který byl nadmíru významnou událostí, nemohl František Josef opomenout detailně popsat. Průvod podle aristokrata začal o půl třetí odpoledne. Jeho trasa vedla skrz alej, Kateřinskou bránu, náměstí Matky Boží, Neukrám a náměstí před radnicí ke kostelu svatého Bartoloměje. Pořadí v průvodu určovala opět jasná hierarchizace zúčastněných. Přední místa zaujímal počet méně významných služebníků, jejichž důležitost směrem k zadní části průvodu stoupala. Kočár římského krále byl k vidění až u samého konce. Průvod zastavil před dómem. Zde nově zvolený král přísahal na předloženou kapitulaci. Následně byl odzpíván latinský slavnostní hymnus *Te Deum*, po kterém se průvod odebral k Leopoldově rezidenci. Průvod od kostela měl shodné rysy jako onen konaný v den volby. Jediným rozdílem bylo cestování kurfiřtů, ti ve volební den jeli na koni, zatímco nyní cestovali kočáry. Páni kurfiřti i vyslanci nepřítomných kurfiřtů uvedli krále do jeho komnat a následně se doprovázeni svými družinami rozjeli ke svým domovům. Tím byla o půl sedmé celá slavnost ukončena.¹⁰⁴

Osvícenští myslitelé často vydávali cestovatelům doporučení, aby kromě vyhledávání společnosti sobě rovných jedinců, navázali kontakty také s příslušníky odlišných sociálních vrstev a různorodých profesí. Svou pozornost měli převážně soustředit na život lidí, kteří potřebují pomoc ostatních. Díky tomu mohli poznat zblízka lidskou bídu i prostředky, jimiž je situace ve zdejším prostředí řešena.¹⁰⁵ O tom, zda byla návštěva frankfurtského sirotčince, špitálu pro sirotky a věznice, nacházejících se pospolu na jednom místě, inspirována radou

¹⁰³ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 58. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹⁰⁴ Tamtéž, f. 60.

¹⁰⁵ LENDEROVÁ, Milena: *Tragický bál: Život a smrt Pavlína ze Schrarzenbergu*. Praha–Litomyšl 2004. s. 83.

některého osvícenského filosofa, lze dnes pouze spekulovat. Jisté ovšem je, že volnou chvílí mezi dnem slavnostního vjezdu krále do města a císařskou korunovací vyplnil mladý šlechtic právě touto činností.

V sirotčinci byly děti zaopatřeny oblečením, stravou i ubytováním. Dívky zde vyrůstající se tu učily šití, pletení, vaření a škále dalších prací, které mohly využít při práci služky. Chlapci se učili nejrůznějším ručním pracím. Služeb zařízení mohli sirotci využívat do dosažení šestnácti let věku. Celkově se dům určený pro sirotky Františku Josefovi velmi líbil, kritizoval však spaní dětí po dvou na jedné posteli.¹⁰⁶

Součástí sirotčince byla i menší budova špitálu. V té se nacházely čtyři oddělené pokoje. První sloužil pro infekčními chorobami stížené dívky, druhý pro stejným problémem trpící chlapce, následoval pokoj dívčí a nakonec chlapecký pro nemocné chorobou neinfekčního rázu.

Poslední budovou komplexu byla věznice. Zde byli vězni rozděleni podle závažnosti spáchaného zločinu. Ti, kteří spáchali závažnější trestný čin, pobývali v oddělené budově za vysokou zdí s okny opatřenými silnou železnou mříží. Nejspodnější podlaží mělo dokonce celá okna zatlučená prkny. K trestání zločinců se často používala rána holí či prutem. O vhodnosti umístění věznice do blízkosti sirotčince si podle Františka Josefa každý může vytvořit představu sám.¹⁰⁷

Následující den byl na radnici pořádán raut římského krále, pánů kurfiřtů a prvních vyslanců. Kvůli velkému množství lidí, kteří měli zájem účastnit se této události, se František Josef do budovy nedostal. Proto mladý šlechtic změnil své původní záměry a vydal se do kuchyně, kde se pekli voli pro den korunovace. Ti byli dva dny před korunovací s pozlacenými rohy a kopyty a ozdobeni zlatými přehozy za doprovodu muziky, dvou

¹⁰⁶ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 61. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovací Leopolda II. za císaře.*

¹⁰⁷ Tamtéž, f. 62.

strážníků, řezníka a obchodníků s dobytkem vystaveni na odív veřejnosti, poté poraženi a pečení. K poslednímu jmenovanému úkonu byla na náměstí před radnicí zřízena dřevěná provizorní kuchyň, kde byl dobytek opékán více jak 24 hodin.¹⁰⁸

Korunovační den

Nejočekávanější den, den samotné císařské korunovace, nadešel konečně 9. října. Vyprávění o tomto slavnostním aktu započal František Josef informací o shromáždění duchovních kurfiřtů i prvních vyslanců světských kurfiřtů na radnici, ke kterému došlo již v časných ranních hodinách. Duchovní kurfiřti se z Römeru následně odebrali do Dómu. Mezitím se hrabě Pappenheim vydal k budoucímu císaři, aby se zeptal, zda je vše v pořádku. S kladnou odpovědí se pak navrátil k radnici. Ze zde shromážděných hodnostářů byl vytvořen průvod, ke kterému se cestou do kostela svatého Bartoloměje připojil i sám Leopold.¹⁰⁹

Pořadí v průvodu mělo svá jasně stanovená pravidla. Na čelních pozicích mohli přihlížející pozorovat nepříliš významné služebníky, směrem k závěru průvodu se důležitost kráčejících či na koni jedoucích stupňovala, budoucí císař byl ke spatření v sedle svého koně pod baldachýnem u samého konce. Před ním byly neseny korunovační insignie. Závěr průvodu pak tvořila stráž. Vyčerpávající výčet účastníků průvodu doplnil František Josef také informacemi o vizáži Leopolda, ten byl oblečen do arcivévodských šatů, skládajících se ze zdobeného kabátu, kalhot a vesty s rukávy, které nechyběla „pro pomazání nutná štěrbina“. Přes ramena králi splýval nachový arcivévodský plášť s hermelínem, kolem krku měl zavěšen řád zlatého rouna a štěpánský řád, na hlavě pak korunu habsburského domu.¹¹⁰

¹⁰⁸ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 63. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹⁰⁹ Tamtéž, f. 64.

¹¹⁰ Tamtéž, f. 66.

Po příjezdu k Dómu přijali Leopolda tři duchovní kurfiřti, kteří ho uvedli dovnitř před oltář ke svému klekátku. V kostele zaujal každý z přítomných své předem vyhrazené místo. Při mši odložil císař vrchní arcivévodský plášť, řády a habsburskou korunu. Poté co duchovní kurfiřti odříkali modlitbu, otázali se kolemstojících, zda chtějí za císaře zvoleného Leopolda, odpovědí jim bylo sborové: „staň se“. Za odříkávání modlitby byl pak císař pomazán na hrudi, hlavě, zádech a pravé paži.¹¹¹

Po aktu pomazání se císař odebral s prvními vyslanci do konkláve, kde byl převlečen. Každý z přítomných reprezentantů zde měl svou předepsanou funkci. Braniborský vyslanec pomáhal Leopoldovi s oblékáním punčoch a střevíců a podal mu opasek. Takto do nového šatu oděn, navrátil se císař zpět ke svému klekátku před oltář. Zde s k zemi skloněnou tváří přijal plášť, po znovu napřímení také císařskou korunu, žezlo i říšské jablko. Jelikož se císařská korunovace konala ve Frankfurtu nad Mohanem, měl výsadní právo korunovat panovníka mohučský arcibiskup. Pokud by se akt odehrával v jiném z říšských měst, privilegium by připadlo tomu z kurfiřtů, do jehož diecéze by toto město spadalo. Mohučský kurfiřt se však, jak si poznamenal František Josef, svého práva vzdal „ze zvláštní laskavosti“ ve prospěch kurfiřta kolínského, císařova bratra.¹¹²

Všemi insigniemi obdařený císař se následně odebral stranou ke zde zřízenému trůnu. Toto gesto vedlo k procesu pasování nových říšských rytířů. Právo navrhnout kandidáty k pasování měli kurfiřti či jejich první vyslanci. Každý mohl vybrat dvanáct zástupců ze

¹¹¹ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 68. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹¹² Jednalo se o mladšího bratra císařů Josefa II. a Leopolda II., Maxmiliána Františka. Ten se roku 1784 ujal vlády v říšském arcibiskupství Kolíně a v münsterském biskupství. HAMANNOVÁ, Brigitte: *Habsburkové – Životopisná encyklopedie*. Praha 2001, s. 341.

svého okolí, kteří po pokleknutí před císaře byli povýšeni do rytířského stavu dvěma údery mečem na pravé rameno.¹¹³

Před ukončením ceremoniálu byl panovník přijat za kanovníka kapituly v Cáchách. V literatuře se lze dočíst o smyslu tohoto aktu, který ještě více zdůraznil symbolické postavení císaře mezi duchovním a světským stavem. Přijetím do kapituly získal císař reálně místo a hlas v kapitule a při svém pobytu v Cáchách se mohl účastnit kapitulního života. Na oplátku císař kapitule daroval část luxusních textilií a koberců z korunovační slavnosti, peněžní obnos a dobré víno. V tento moment nic nebránilo otevření bran kostela svatého Bartoloměje a odebrání průvodu zpět směrem k radnici.¹¹⁴

Ráz zpátečního průvodu pozměnilo pouze jeho rozšíření o duchovní kurfiřty a jejich služebníky. Na radnici byly již připraveny stoly k sváteční hostině. Slavnostní charakter podtrhovalo vyzdobení sálu i použití nejvzácnějších nádob. Ani zde nebyl výjimkou v hierarchicky členěném prostoru striktně stanovený zasedací pořádek. Stůl císaře byl umístěn na třístupňovém podstavci, stoly kurfiřtů na jedностupňovém, ostatní stoly pak stály na úrovni podlahy. Nad císařským stolem byl jako nad jediným upevněn baldachýn. Zřízeno bylo také místo pro orchestr.¹¹⁵

Poté, co průvod dorazil k radnici, byl stanoven čas na krátký odpočinek, po kterém se přítomní hodnostáři obvykle z oken, od 18. století pak z nově přistaveného balkonu, představili shromážděnému lidu. Zde stáli až do doby, kdy byl ukončen výkon arcíušadů. Ten trval obvykle téměř hodinu.¹¹⁶ První se podle poznámek Františka Josefa ujal svého úřadu saský vévoda, hrabě von Pappenheim, jako arcimaršálek. Ten jel na svém koni se stříbrným

¹¹³ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 69. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹¹⁴ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 61.

¹¹⁵ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 70. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹¹⁶ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 63.

pohárem směrem ke kopě ovsu, naplnil jej a vydal se zpět k radnici. Jako druhý vyjel arcitruksas bavorský hrabě Waldperg. Hrabě směřoval ke kuchyni, kde byli pečení volí, a měl za úkol přivést na stříbrné míse plátek pečeného masa. Třetí v pořadí vyjel braniborský markrabě v úřadu arcikomorníka, který jel pro mísu s vodou k umytí císařových rukou. Čtvrtý úkol vykonal hannoverský hrabě Sinzendorf jako říšský pokladník. Ten na svém koni jel směrem k lidu a rozhazoval zlaté a stříbrné pamětní mince, dokud nebyl jeho měšec prázdný. Poslední český hrabě Althann spěchal císaři pro pohár vína a vody.¹¹⁷

Plnění čestných povinností bylo hojně navštěvováno davy přihlížejících. Po splnění úkonů se zdarma prostému lidu rozdávalo dřevo, plátno, oves, volské maso, chléb, víno i již zmiňované pamětní mince. Rozdávané předměty však budily nutkání ukořistit si co největší část z darovaného, proto v davu často docházelo k tlačenicím i rvačkám, které někdy končily dokonce úmrtím aktérů. Jednomu z největších tlaků byla vystavena dřevěná kuchyně zřízená na náměstí, kde byli pečení volí. Ta většinou útok nepřekala. Ve velkém nebezpečí se vždy nacházela také osobnost říšského pokladníka. Roku 1653 byl falcký kurfiřt, vykonávající úřad pokladníka, stržen ze svého koně sotva dvakrát rozhodil hrst mincí. Podruhé mu tento úkol připadl již o pět let později. Tentokrát však vyjel k náměstí jen na pár kroků, rychle rozdál peníze a obratem se vrátil mezi bezpečné zdi radnice.¹¹⁸

Po návratu arcicíšníka honorace zasedla ke svým stolům, kterým ještě duchovní kurfiřtů předem požehnali, a hostina mohla začít. Císař se hostiny účastnil ve slavnostním rouše s korunou na hlavě. S prvním douškem císaře ze svého poháru opustili první vyslanci sál a odebrali se k dalším níže postaveným vyslancům, kteří se občerstvovali u prvního vyslance saského kurfiřta. V místnostech a sálech po celé radnici byly přichystány stoly

¹¹⁷ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 72. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹¹⁸ KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 65.

pro říšská hrabata, cášské a norimberské poslance a frankfurtské senátory.¹¹⁹ Místa ve velkém sále totiž mohli s císařem sdílet pouze kurfiřti, držitelé říšských dědičných úřadů, říšská knížata a zástupci čtyř říšských měst – Cách, Frankfurtu nad Mohanem, Kolína nad Rýnem a Norimberku.¹²⁰

Vlastní hostina, o které se bohužel nelze z deníku Františka Josefa příliš mnoho dočíst, obvykle začínala odložením koruny a omytím rukou císaře. Následovala motlitba pronesená nad stolem císaře všemi arcibiskupy a konsekrátorem. Po motlitbě byly přineseny tři císařské pečeti visící na dlouhé stříbrné holi. Ty panovník zavěsil okolo krku mohučského arcibiskupa. Prvním chodem byl kus pečeného korunovačního vola, který císař zapil pohárem vína. Symbolicky byl panovník při prvním podání obsluhován říšskými dědičnými úředníky. Další chody byly přinášeny říšskými hrabaty v pořadí určeném jejich postavením ve společnosti. Kurfiřti byli obsluhováni svými služebníky.¹²¹

Zatímco si císař vychutnával dezert, bylo oznámeno pánům vyslancům, že se mohou vrátit zpět k radnici. Jakmile tak učinili, připravili se účastníci hostiny ke slavnostnímu průvodu od radnice k císařské rezidenci. Duchovní kurfiřti i první vyslanci doprovodili Leopolda až do jeho pokojů určených k audienci, zde mu popřáli mnoho štěstí a každý se odebral ke svému domovu.¹²²

Deníkové zápisky Františka Josefa jasně poukazují na důležitost hierarchizace ve šlechtickém prostředí. Aristokracie si zakládala na reprezentaci svého postavení ve společnosti, proto v pramenech osobní povahy často nacházíme detailní výčet osob jdoucích například v průvodu v jejich přesném pořadí či zasedací pořádky z nejrůznějších akcí.

¹¹⁹ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 74. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹²⁰ KUBEŠ, Jirí: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, s. 65.

¹²¹ Tamtéž, s. 67.

¹²² Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 74. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

Přidělené místo naznačuje společenské postavení jednotlivce. Důležitým prvkem byla také osobní účast. Tím, že šlechtic tvořil součást průvodu, byl automaticky řazen mezi okruh „vyvolených“.¹²³ Jelikož nás František Josef ve svém deníku neinformuje o svém působení v průvodu, můžeme se domnívat, že jeho společenské postavení či míra vztahu k panovníkovi nedovolovaly mladému šlechtici včlenit se k této vyvolené sféře. Pravděpodobně tedy byl pouhým pozorovatelem ztrácejícím se v davu dalších diváků.

S obdobnou nápadností se František Josef věnuje také popisu funkcí, jež jednotliví hodnostáři podle zavedené tradice vykonávali. Z jeho poznámek můžeme vyčíst, který z přítomných urozených pánů měl tu čest podat panovníkovi punčochy či první pohár vína. I v tomto případě hrála roli pozice šťastného jednotlivce v hierarchickém žebříčku aristokratické společnosti.

Značná pozornost je věnována popisům interiérů, v případě kostela svatého Bartoloměje je charakteristika doplněna i nákresem jeho půdorysu, vyprávění o dění na hostině ve frankfurtské radnici pak doplňuje plánec velkého sálu s rozmístěním stolů.

Období po korunovaci a zpáteční cesta

Ačkoliv korunovační ceremoniál byl nenávratně pryč, nabízel Frankfurt nad Mohanem řadu zajímavých příležitostí, které František Josef neváhal využít. Výjimečným zážitkem pro šlechtice byla jistě návštěva výstavy korunovačních klenotů. Ty byly po korunovaci vystaveny na odív veřejnosti. O jejich instalaci se postarali zástupci města Norimberk¹²⁴, kde byly klenoty běžně uloženy. Proti norimberské výsadě jejich opatrování existoval jistý odpor Cách. Tato skutečnost však byla ignorována a před zapůjčením insignií bylo Norimberku

¹²³ SMÍŠEK, Rostislav: *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání*. In: KUBEŠ, Jiří: *Šlechtic na cestách v 16. – 18. století*. Pardubice 2007, s. 146.

¹²⁴ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 75. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*.

přislíbeno jejich navrácení. Bezpečný transport klenotů měl zaručit list vydaný budoucím císařem vyzývající říšské stavy k poskytnutí ochrany pro jejich cestu skrz říšská území.¹²⁵

Do svého deníku si mladý aristokrat zaznamenal popis všech vystavených předmětů. Lze se tedy dočíst o velikosti či tvaru jednotlivých insignií i o materiálech, ze kterých byly zhotoveny. Nejdetailnější popis František Josef věnoval říšské koruně. O té si mimo jiné poznačil: „Sestává z osmi ploch, které jsou shora zaoblené do tvaru neobráceného erbu. Od nejpřednějšího erbu k poslednímu vede paprsek filigránu; čtyři ze zlacených ploch jsou posázeny kameny různých barev, především ale tyrkysy a ametysty, ostatní čtyři jsou zdobené neformálními kresbami figur a nápisů, které pro mne byly nečitelné.“¹²⁶ Kromě korunovačních insignií nabízela expozice také možnost prohlédnout si slavnostní císařský oděv, jehož součástí byl plášť, dalmatika, punčochy, které hodnotil šlechtic jako „velmi krátké a značně široké“, rukavice či střevíce.¹²⁷

Dne 13. října se před budovou frankfurtské radnice shromáždilo veškeré měšťanstvo za účelem holdovat císaři. Ten stál na balkóně ověšeném červeným sametem, který byl zřízen u prostředního okna velkého sálu.¹²⁸ Leopold II. se ve Frankfurtu zdržel do 16. října, kdy „zcela inkognito odcestoval“. Den poté bylo ve všech kostelích vzdáváno díky za šťastně vykonanou volbu i korunovaci. Následně celé město ohlušila kanonáda z děl.¹²⁹

Na poslední den svého pobytu ve Frankfurtu si František Josef naplánoval kulturní zážitek v podobě návštěvy divadla. V letní sezóně zde hrála mohučská skupina, během doby korunovace tu však působily další dva soubory – francouzský ze Štrasburku a trevírský. Obě posledně jmenované skupiny vystupovaly ve vlastním dřevěném provizorním příbytku.

¹²⁵ BERBIG, Hans Joachim: *Der Krönungsritus im alten Reich (1648–1806)*. In: *Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte* 38. München 1975, s. 676.

¹²⁶ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 76. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹²⁷ Tamtéž, f. 77.

¹²⁸ Tamtéž, f. 80.

¹²⁹ Tamtéž, f. 81.

Francouzští herci podle aristokrata měli se svým představením značné problémy. Konstatoval také, že na rozdíl od komedie, nebyla tragédie jejich silnou stránkou.¹³⁰

František Josef opustil Frankfurt 20. října po svém více jak tříměsíčním pobytu na tomto místě. Jeho odjezd byl provázen komplikacemi spojenými s velkým zájmem ostatních návštěvníků opustit město v tutéž dobu: „Byli jsme rozhodnuti vydat se velmi časně z Frankfurtu za účelem navrátit se do naší otcovské země, avšak přes naši snahu, nebylo možné dostat poštovní koně, neboť množství, které z Frankfurtu již od korunovace odcestovalo, bylo tak velké, že pošta i s nespočtem koní, které ze země přišli, nemohla dostačovat. O půl jedné odpoledne jsme konečně dostali svých sedm koní a s našimi právě tolika pěšáky, kteří si poté rozdělili koně, jsme si posedali sem a tam na povozy.“¹³¹ Přes všechny nesnáze vyjela výprava z Frankfurtu ve dvě hodiny směrem k Mohuči.

Cesta z Frankfurtu směrem k Mohuči se Františku Josefovi velmi líbila. Její druhá polovina totiž byla téměř celá obklopená vinicemi a konec nabízel výpravě nesmírně krásnou podívanou na stékání řek Mohan a Rýn. Večerním programem cestovatelů se stala návštěva koncertu pořádaného mohučským kurfiřtem. V horní části sálu, kde se vystoupení odehrávalo, se nacházel ohoz pro posluchače, kteří chtěli zůstat v anonymitě. Z něj si František Josef poslechl dva panem kurfiřtem pozvané umělce a co mu „milé bylo, znamenitého pana Mozarta“.¹³²

Následující den se vydala výprava po obědě opět na cestu, její trasa vedla přes Oppenheim a Worms do Mannheimu, kam dorazila v šest hodin ráno. Jelikož skrz Worms projeli cestovatelé o půlnoci, neviděl František Josef z města nic, avšak poštovník ho ubezpečil, že v tomto městě ani nic zvláštního k vidění není. Mannheim označil František Josef za nejpravidelnější město v celé Evropě: „Všechny ulice, které jsou velmi široké a

¹³⁰ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 82. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹³¹ Tamtéž, f. 83.

¹³² Tamtéž, f. 86.

prosvětlené, plynou paralelně, a kříží se pod pravým úhlem.“ Šířka cest byla podle mladého aristokrata dostačující na to, aby se zde mohly pohodlně vyhnout dva vozy. Okolo cestiček pro pěší i náměstí rostla řada lip. Uprostřed náměstí zaujal Františka Josefa nejen památník z rudy, ale také skutečnost, že z tohoto místa lze vidět všechny čtyři městské brány.¹³³

Další kroky cestovatelů vedly ke kurfiřtské rezidenci, která byla dle slov aristokrata nepopsatelně rozsáhlá, ovšem z venkovní i vnější strany značně nevzhledná. Ve velké a početné knihovně byla návštěvníkům představena řada údajně nejdůležitějších děl, ty však podle mínění Františka Josefa nestály za uvedení. Z knihovny přešla skupina do galerie tvořené dlouhou chodbou a devíti pokoji. Portréty a malby od významných mistrů zde byly zavěšené nahodile, bez ohledu na období vzniku či užitý způsob tvorby. Nápadně tu však podle Františka Josefa bylo poukázáno na nedostatek uměleckých děl nejnovější doby. Jako velká a nádherná byla hodnocena také kurfiřtská opera s pětipodlažním hledištěm a neobvykle širokým jevištěm.

Městské divadlo, kde výprava shlédla generální zkoušku operety Figarova svatba, kterou dirigoval sám autor hudby – Wolfgang Amadeus Mozart, nebylo podle Františka Josefa tak velké, ovšem mělo značný půvab. Spolek, který na zdejší scéně působil, si od mladého aristokrata vysloužil též velmi kladné ohodnocení.¹³⁴

Při putování těmito oblastmi nemohla výprava opomenout návštěvu proslulého Schwetzingenu patřícího falckému kurfiřtu. Zdejší zámek Františka Josefa příliš neokouzлил. Zámek tvořil společně s dvěma sousedícími oranžériemi půlkruh. Jeho zahrada byla uprostřed aranžována ve francouzském stylu, na koncích v anglickém, ovocné stromy lemující okraje pak reprezentovaly styl holandský. Dekorační prvky tvořily především mramorové sochy,

¹³³ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 87. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹³⁴ Tamtéž, f. 88.

dále svatyně zasvěcená bohyni Minervě, v této době prozatím ne zcela dokončená turecká mešita, bílé mramorové pomníky, svatyně boha Apollona, lázně, fontána či ruiny.¹³⁵

Lze předpokládat, že rozmanité stavby a dekorace šlechtice velmi zaujaly, jejich popisu věnoval značný prostor svého deníku. Nevšedním pro něho byl jistě pohled na tureckou mešitu, kruhovou stavbu s kupolí a dvěma vedlejšími kaplemi, jež byla zdobena tureckými pŕlměsíci.¹³⁶ Před mešitou se nacházely dva velmi vysoké sloupy z červeného pískovce opatřené ochozy. Návštěvníci měli možnost prohlédnout si z ochozu okolní krajinu, ovšem tomuto pohledu předcházela výstup 127 schodů. Na nádvoří, kde mešita stála, i v mešitě samotné se nacházela nespočet nápisů v tureckém i německém jazyce. Z nich si František Josef do svého deníku přepsal například výrok: „Mluvení je stříbro, mlčení je zlato.“, „Získej sobě zlata, kolik potřebuješ, a moudrosti, jak moc můžeš.“ či „Samota je lepší než špatná společnost.“¹³⁷

Cestou ze Schwetzingenu míjeli cestovatelé města Brechsal a Reutlingen. V ranních hodinách dne 24. října pak výprava dorazila do Stuttgartu. Ze zdejších zajímavostí vyzdvihl František Josef především hodnotu vévodského zámku a Karolinské akademie. Zámek byl podle Františka Josefa velký a hezky zařazený. Jeho nejpozoruhodnější částí byl velký sál obložený mramorem, jenž měl u stropu zavěšen vévodský klobouk. Kvůli požáru, který postihl zámek před několika lety, však byla část zámku nepřístupná a neobydlená.¹³⁸

Pro mladého aristokrata žijícího v osvícenské éře byl jistě klíčový také zájem o vzdělávací instituce. Nelze se tedy podívat nad skutečností, že si o zařízení a chodu Karolinské akademie František Josef poznamenal vyčerpávající množství informací. Na úvod si šlechtic do svých poznámek zapsal, že tato akademie se stala vzorem pro výstavbu vídeňské

¹³⁵ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 89. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹³⁶ Tamtéž, f. 89.

¹³⁷ Tamtéž f. 90.

¹³⁸ Tamtéž, f. 93.

vojenské akademie na Novém městě.¹³⁹ Rozdíl mezi těmito dvěma institucemi spočíval ve faktu, že ve Stuttgartu studovali pouze vojáci, zatímco vídeňská akademie vzdělávala také úřednictvo. Společné pokoje studentů byly dle názoru Františka Josefa dlouhé, po obou jejich stranách stály volně rozmístěné postele bez závěsů, proto „na obou koncích nacházející se dozorcí mohli vidět vše, co se v pokoji dělo“. Někteří zámožnější studenti mohli využívat lépe zařízené pokoje i služby vlastních vychovatelů, museli si však znatelně připlatit.¹⁴⁰

Na akademii byly vyučovány převážně filozofické a právnické předměty, ovšem studenti mohli navštěvovat také hodiny malířství, sochařství, mědiryctví, hudební výchovy, šermu, jezdeckví, tance i plavání. Kromě zkoušek z vědeckých předmětů pak student musel odevzdat vlastní umělecké dílo. Autor nejlepšího kousku následně obdržel cenu.

Výprava na akademii navštívila přírodovědecké sbírky, které byly rozděleny do několika pokojů podle druhu předmětů. V prvním pokoji se nacházela sbírka kamenů, ve druhém byli vystaveni ptáci, následovala čtyřnohá zvěř a nakonec expozice ryb. „Ještě více pozornosti,“ podle Františka Josefa, „zasluhuje knihovna, která je znamenitá.“ Mladého šlechtice zaujal nejvíce zavedený systém nabývání nových titulů. Kromě koupě knih financované samotnou akademií tu platilo pravidlo, podle kterého každý, kdo opouštěl akademii, v knihovně zanechal jednu knihu, ovšem pouze takovou, jež se v knihovně prozatím nenalézala.

Na závěr sepsal František Josef stručně několik informací o zdejší knihtiskárně, která měla privilegium tisknout nová díla profesorů působících na zdejší půdě. Neopomenul zmínit

¹³⁹ Jednalo se o Tereziánskou vojenskou akademii založenou roku 1746 jezuitským řádem. Finanční potíže řádu měly za následek, že se škola záhy dostala pod ochranu Marie Terezie. CERMAN, Ivo: *Šlechtická kultura v 18. století*. Praha 2011, s. 117.

¹⁴⁰ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 94. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře*.

také návštěvy vévody, který byl často účasten zkoušení a nezdárka se zde také v kruhu studentů či učitelů stravoval.¹⁴¹

V odpoledních hodinách výprava město Stuttgart opustila a po projetí městy Plochingen a Göppingen došla do Geislingenu, kde strávila noc. Příliš času na nabrání sil k pokračování v cestě však cestovatelé neměli, jelikož již časně ráno opět vyjeli vstříc novým zážitkům k městům Ulm a Günzburg. Menší zasmušilé město Ulm nenabízelo podle Františka Josefa návštěvníkům kromě rozestavěné věže, podobající se věži vídeňské katedrály svatého Štěpána, nic pozoruhodného.¹⁴²

Další zastávkou skupiny se stalo město Augšpurk. Na rozdíl od Ulmu považoval František Josef Augšpurk za velké a celkově hezké město. Nejvíce ho zde ovšem zaujal systém vodovodu. Ten přiváděl tekoucí vodu do domu měšťanům, kteří si na vlastní náklady nechali soustavu instalovat a platili „hromadné stočné“.¹⁴³ Fungováním tohoto složitého mechanismu se šlechtic detailně zabýval ve svém deníku.

O půlnoci mezi 26. a 27. říjnem vyjela výprava z města Augšpurk směrem k Schwabhausenu, odkud její kroky vedly dále k Mnichovu. V tomto městě navštívil František Josef kurfiřtské Antiquarium, jehož umístění v pochmurném sále bylo podle šlechtice velmi nešťastně zvoleno. Z obsahu sbírek Františka Josefa nejvíce zaujaly busty římských císařů od Julia Caesara po Konstantina Velikého. O nich bylo návštěvníkům řečeno, že se jedná o kopie antických děl, ale nachází se mezi nimi i velké množství originálů. Kritické myšlení Františka Josefa odráží jeho reakce na tuto informaci ve znění: „Mně, jež nejsem žádný znalec toho, působilo množství a nepřetržitá řada nepravděpodobně.“ Dále se

¹⁴¹ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 95. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹⁴² Tamtéž, f. 96.

¹⁴³ Tamtéž, f. 97.

mladému aristokratovi nezamlouvalo také umístění stolu s florentskou mozaikou v kabinetu antiky.¹⁴⁴

Následující den byl vyhrazen návštěvě dvou letohrádků – Schleißheim a Nymfenburg. Letohrádek Nymfenburg ohodnotil František Josef jako průměrný, ale hezky zařízený. Svůj zájem soustředil převážně na popis zahrad a zdejších obytných budov. Zaujat byl ale také obrazy místní galerie, zejména malbou představující pět moudrých a pět pošetilých panen, která znázorňovala výjev z evangelia. Návštěva Schleißheimu Františka Josefa však zklamala, zdejší zahrady podle něho ztratily svůj půvab, který údajně kdysi měly mít. Navíc byly všechny obrazy ze zámecké galerie odvezeny do Mannheimu.¹⁴⁵

Předposlední říjnový den si výprava udělala pauzu na oběd v Altöttingu, kterou spojila s návštěvou kaple stojící uprostřed náměstí. Poté její cesta směřovala přes Marktl a Braunau do Altheimu, kde cestovatelé strávili noc. Na druhý den byla naplánována trasa přes města Ried, Unterhaag a Lambach. K přenocování pak bylo vybráno nedaleké město Wels. Zde František Josef navštívil divadelní představení hrané měšťany za účelem zisku prostředků pro místní chudobinec. Jejich ušlechtilý záměr však podle šlechtice kazila skutečnost, že herci nebyli příliš schopní a tak výdělek stačil pouze k pokrytí nákladů.

První listopadový den vepsal do cestovního deníku Františka Josefa poslední záznam z jeho cesty na korunovaci Leopolda II. císařem Svaté říše římské. Ve stručné poznámce šlechtic oznamuje svůj příjezd do města Lince. Dle jeho slov kroky cestovatelů z Lince směřovaly přímo k Vídni, stejnou trasou, jaká byla zvolena pro cestu z Vídně. Na této cestě výpravu již nic nového či překvapujícího, co by stálo za zmínku, nepotkalo.¹⁴⁶

¹⁴⁴ Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84, f. 98. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

¹⁴⁵ Tamtéž, f. 100.

¹⁴⁶ Tamtéž, f. 101.

Závěr

Korunovace panovníků vždy patřily mezi nejprestižnější události. Účast na slavnosti tohoto typu byla velkým zážitkem. Většina dostupných zpráv, které o korunovačním dějství informují, obsahuje strohá fakta nezajímající se o subjektivní reflexi přihlížejících. Z tohoto pohledu nabízí deník Františka Josefa ze Žerotína jedinečnou možnost nahlédnout do myšlenkového světa mladého šlechtice 18. století. Cestovní deník Františka Josefa na slavnostní korunovaci Leopolda II. odhaluje čtenáři mnoho zajímavých poznatků z jeho cesty do Frankfurtu nad Mohanem, z období, kdy byl volen nový římský král, ze samotné korunovace a návratu do Vídně.

Od většiny starších známých šlechtických deníků se deník Františka Josefa liší díky subjektivnímu hodnocení viděných jevů mladým šlechticem. Množství dřívějších deníkových zápisků obsahuje objektivní hodnocení stručnými poznámkami. František Josef však často vyjadřuje své názory, lze se tedy dočíst, kde se mu líbilo, které místo jeho očekávání naopak zklamalo, či jaké divadelní představení uspokojilo jeho představy. Svými mnohdy nepřilíš kladnými poznámkami nešetří ani vystupující herečky a zpěvačky.

Důležitou roli v životě šlechty hrála reprezentace, kterou dávali světu najevo své výjimečné postavení. Svou nadřazenost aristokracie při slavnostních událostech demonstrovala například účastí v průvodech, které patřily k velmi významné součásti slavnostních aktů. Účastníci těchto průvodů byli v centru pozornosti přihlížejících davů. František Josef jako člen šlechtické společnosti kladl velký důraz na pečlivé zaznamenání všech členů průvodu v jejich přesném pořadí. Obdobnou pozornost věnoval zasedacím pořádkům, které též vypovídaly mnoho o hierarchizaci společnosti.

Príslušnost k aristokratické vrstvě odráží také zájem Františka Josefa o stavby, jež byly pro šlechtu typickým lákadlem. Po svém příjezdu do různých měst nezapomněl navštívit sídla významných hodnostářů, hrady, zámky, radnice i zbrojnice. Velkou pozornost věnoval

zahradám nacházejícím se často u těchto staveb. Zahradní architektura patřila v 18. století k velké zálibě aristokratické společnosti. Naopak mladý šlechtic neprojevoval zájem o vesnické prostředí.

Konec 18. století je ovládán myšlenkami osvícenství. V deníku Františka Josefa lze spatřit velký zájem o přírodovědné instituce, muzea i technické inovace, kde mohl načerpat množství nových poznatků o vědeckých pokrocích. Pozornost byla věnována také umělecké sféře, kdy si mladý šlechtic rozšiřoval obzory návštěvami divadel a galerií. Důležitým aspektem, na nějž kladli osvícenští myslitelé důraz, tkvěl v obracení pozornosti k prohlídkám nemocnic, sirotčinců a chudobinců, aby se šlechtici seznámili se sociální situací daného místa a s jejím řešením. František Josef nejspíše dbal jejich rad a svou návštěvou poctil několik takovýchto zařízení.

Období, kdy korunovace probíhala, bylo ve Francii časem velkých změn a nepokojů. Dalo by se očekávat, že revoluční nálada bude v zájmu aristokratické společnosti, ovšem František Josef se o bouřlivých událostech sousední země ani slůvkem nezmiňuje. Překvapivě také nepíše o rozmluvách s ostatními účastníky slavnostního dějství, které by se dalo při dlouhém pobytu na tak významné události u člena, pocházejícího z šlechtického prostředí, předvídat. Navazování kontaktů s významnými činiteli doby, kterých bylo přítomno nespočet, bylo pro budoucí život a kariéru osmnáctiletého Františka Josefa tedy nepochybně velmi důležité.

Studium cestovních deníků přináší nové pohledy do studia sociálních dějin. Důležitou roli hraje jejich odraz společenského ovzduší doby, kdy vznikaly, ale využít je lze také k výzkumu regionálních dějin. Deník Františka Josefa je významným pramenem, jenž popisuje část života mladého šlechtice, který měl možnost zúčastnit se slavnostní císařské korunovace, odhaluje nám mnoho o jeho myšlení, ale potvrzuje také řadu již známých skutečností.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Zemský archiv v Opavě pobočka Olomouc, fond Rodinný archiv Žerotínů Bludov (1295) 1427–1947, inv. č. 467, sig. VI-2306, evid. jedn. 84. *Deník Františka Josefa z Žerotína z jeho cesty a účasti při korunovaci Leopolda II. za císaře.*

Literatura

BERBIG, Hans Joachim: *Der Krönungsritus im alten Reich (1648–1806)*. In: Zeitschrift für Bayerische Landesgeschichte 38. München 1975, s. 639–700.

BOGDAN, Henry: *Historie Habsburků, sedm století rodu*. Praha 2003, 270 s.

BŮŽEK, Václav–HRDLIČKA, Josef–KRÁL, Pavel: *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*. Praha 2002, 413 s.

CERMAN, Ivo: *Cesty za osvícením. Úloha cestování v osvícenské antropologii*. In: KUBEŠ, Jiří: *Šlechtic na cestách v 16.-18. století*. Pardubice 2007, s. 221-223.

CERMAN, Ivo: *Šlechtická kultura v 18. století*. Praha 2011, 761 s.

ČORNEJOVÁ, Ivana–RAK, Jiří–VLNAS, Vít: *Ve stínu tvých křídel: Habsburkové v českých dějinách*. Praha 1995, 289 s.

ENGLOVÁ, Jana: *Proměny cestování na počátku 19. století ve světle zpráv cestovatelů ze Saska a Čech*. In: *Cesty a cestování v životě společnosti*. Ústí nad Labem 1995, s. 359-364.

GALANDAUER, Jan–HONZÍK, Miroslav: *Osud trůnu Habsburského*. Praha 1982, 270 s.

HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*. Praha 1994, 197 s.

HAMANNOVÁ, Brigitte: *Habsburkové–Životopisná encyklopedie*. Praha 2001, 403 s.

HLAVAČKA, Milan: *Cestování v éře dostavníku*. Praha 1996, 137 s.

HOJDA, Zdeněk: *Cesty a cestovatelé v raném novověku*. Litoměřice 1994, 64 s.

HOJDA, Zdeněk: *Kavalírské cesty české šlechty do Itálie v 17. století*. In: *Itálie, Čechy a střední Evropa*. Praha 1986, s. 216-239.

- HERMANN, Meinert: *Frankfurts Geschichte*. Frankfurt am Main, 1977, 156 s.
- JASŠ, Richard: *Velké Losiny*. Šumperk 2001, 53 s.
- KNOZ, Tomáš–DVOŘÁK, Jan: *Šlechta v proměnách věků*. Brno 2011. 359 s.
- KRACK, Otto: *Briefe eines Kaisers: Josef II. an seine Mutter und Geschwister*. Berlin 1912, 167 s.
- KROUPA, Jiří: *Alchymie štěstí. Pozdní osvícenství a moravská společnost 1770-1810*. Brno 2006, 328 s.
- KUBEŠ, Jiří: *Kryštof Václav Nostic – Deník z cesty do Nizozemí v roce 1705*. Praha 2004, 384 s.
- KUBEŠ, Jiří: *Trnitá cesta Leopolda I. za říšskou korunou (1657 – 1658)*. České Budějovice 2009, 327 s.
- LAPÁČEK, Jiří: *Po stopách Žerotínů*. Přerov 2012, 79 s.
- LENDEROVÁ, Milena: *Tragický bál: Život a smrt Pavlíny ze Schrarzenbergu*. Praha–Litomyšl 2004. 373 s.
- MARKOVÁ, Jarmila: *Kostel sv. Jiří v Bludově*. In: Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci. Olomouc 2005, 94 s.
- MAŠEK, Petr: *Šlechtické rody v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II.díl. Praha 2010, 664 s.
- MAŤA, Petr: *Svět české aristokracie (1500-1700)*. Praha 2004, 1060 s.
- MÜLLER, Helmut: *Dějiny Německa*. Praha 2004, 609 s.
- PÁNEK, Jaroslav: *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551–1552*. Praha 1987, 304 s.
- PEHAM, Helga: *Leopold II*. Wien 1987, 351 s.
- POLIŠENSKÝ, Josef–BINKOVÁ, Simona: *Česká touha cestovatelská: cestopisy, deníky a listy ze 17. století*. Praha 1989, 493 s.
- RAPP, Francis: *Svatá říše římská národa německého: Od Oty Velikého po Karla V*. Praha 2007, 316 s.

- SCHEMBS, Hans–Otto: Kaiserkrönungen im historischen Frankfurt. Würzburg 1987, 159 s.
- SMÍŠEK, Rostislav: *Deník Ferdinanda ze Schwarzenberku jako pramen historického bádání*.
In: KUBEŠ, Jiří: Šlechtic na cestách v 16.-18. století. Pardubice 2007, s. 129-161.
- VOCELKA, Karl–POHL, Walter–VACHOVÁ, Brigitte: *Habsburkové, historie jednoho evropského rodu*. Praha 1996, 512 s.
- VONDRA, Roman: *České země v letech 1705-1792*. Praha 2010, 383 s.
- WEISSENSTEINER, Friedrich: *Synové Marie Terezie*. Praha 2005, 160 s.
- WEISSENSTEINER, Friedrich: *Velcí panovníci rodu habsburského*. Praha 1996, 309 s.

Resumé

This bachelor's essay with the title *The coronation of the Emperor Leopold II. in the view of Moravian aristocrat. (The journey and the coronation in the diary of František Josef ze Žerotína.)* probes ideal world of young nobleman based on his diary written during his traveling to the ceremonious coronation of Leopold II. His notes show many interesting facts about aristocratic life in 18th century. The diary describes the journey, staying in Frankfurt am Main, process of coronation and the return journey to Vienna. František Josef focus his interest as a typical nobleman on parades connecting with gala events, sitting orders, residences of important notables, theatres, gardens and town halls. The unusual reality stays in fact that young aristocrat shows his feelings to surrounding events. The period of origination of this diary is called Enlightenment. The journey included visiting of museums, galleries or orphanage, what was very common for this era. The research on František Josef's diary was enormously interesting and brought many new pieces of knowledge.